

Adgang til skolegang på frie grundskoler for børn og unge med handicap

Rapport

Januar 2018

Adgang til skolegang på frie grundskoler for børn og unge med handicap

© DEFACTUM, Region Midtjylland, januar 2018

Emneord: Frie grundskoler, børn med handicap, lighed, FN's handicapkonvention, kortlægning

Primær forfatter: Chefkonsulent Morten Greve, DEFACTUM, Region Midtjylland

Publikationen kan frit refereres med tydelig kildeangivelse

For yderligere oplysninger rettes henvendelse til:

DEFACTUM

Region Midtjylland

Olof Palmes Allé 15

8200 Aarhus N

Tlf. 7841 0003

E-mail: defactum@rm.dk

Hjemmeside: www.defactum.dk

Rapporten kan downloades fra www.defactum.dk under udgivelser.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Resumé	3
Indledning	5
Om kortlægningsundersøgelsen	5
Dokumentanalyse: Skolernes eksterne kommunikation	8
Datagrundlag	8
Resultater	9
Beskrivelse af databilledet	9
Opsamling på den deskriptive gennemgang.....	16
Statistisk analyse.....	17
Opsamling	18
Interview med PPR-repræsentanter	20
Datagrundlag	20
Resultater	21
Interviewpersonernes erfaringsgrundlag.....	21
Indholdet i PPR-rådgivningen.....	22
Dialogen med forældrene	25
Erfaringer med de frie grundskoler.....	27
Udslagsgivende faktorer for udfald	29
Opsamling	32
Interview med skoleledelsesrepræsentanter	34
Datagrundlag	34
Resultater	35
Elever med handicap på de enkelte skoler	35
Skolernes generelle erfaring med handicapmålgrupper.....	36
Dialogen med forældrene	40
Skolernes respons på undersøgelsens øvrige resultater	41
Udslagsgivende faktorer for positive udfald	44
Opsamling	46
Konklusion	49
Skolernes forældrerettede kommunikation	49
Erfaringer og vurderinger fra udvalgte PPR-afdelinger.....	51
Erfaringer og vurderinger fra udvalgte skoleledere.....	52

RESUMÉ

I 2009 tiltrådte Danmark FN's handicapkonvention, som bl.a. fastslår, at børn med handicap skal sikres adgang til grundskoleundervisning på lige fod med deres jævnaldrende. I Danmark må dette omfatte lige adgang til kommunalt drevne folkeskoler såvel som frie grundskoler, dvs. fri- og privatskoler. Friskoleloven stiller de frie grundskoler frit i forhold til at sammensætte deres elevgrupper. Der kan derfor være en bekymring om, hvorvidt børn med handicap faktisk nyder den lige adgang til de frie grundskoler, som konventionen foreskriver.

Denne kortlægningsrapport giver en eksplorativ belysning af ovenstående problematik med afsæt i tre undersøgelsesspørgsmål:

1. Er der systematisk forskel på, hvordan folkeskoler og frie grundskoler skriftligt henvender sig til forældre til børn med handicap?
2. Hvad er kommunale PPR-afdelingers erfaringer med og vurdering af adgangen til skolegang på frie grundskoler for børn med handicap?
3. Hvad er fri- og privatskolelederes erfaringer med og vurdering af skolegang på frie grundskoler for børn med handicap?

Datagrundlaget er en dokumentanalyse af forældrerettet formidlingsindhold på 150 repræsentativt udvalgte skolars hjemmesider (75 folkeskoler og 75 frie grundskoler) samt interview med ti udvalgte PPR-ledere og -medarbejdere og ti ledelsesrepræsentanter for frie grundskoler.

Kernen i **dokumentanalysen** er en registrering af, om skolernes skriftlige informationsmateriale rummer tydelige henvisninger til skolens evne til at imødekomme fx særlige handicaprelaterede behov hos det enkelte barn ("ja"/"nej"). Data afslører umiddelbart flere sammenhænge mellem underopdelinger af de udvalgte skoler og skolernes tilbøjelighed til at have en "Ja"-værdi i vores registreringer. En statistisk analyse viser dog, at den eneste variabel i vores datasæt, som har statistisk signifikant sammenhæng med vores registreringer, er, om den enkelte skole er en folkeskole eller en fri grundskole.

Selv når der kontrolleres for andre variabler, er folkeskoler med andre ord mere tilbøjelige til at have en "Ja"-værdi end frie grundskoler. Analysen viser dog også, at sammenhængens styrke er begrænset. Man vil have brug for at inddrage andre faktorer end dem, der er i spil her, i en udtømmende analyse af skolernes eksterne kommunikation på dette område.

Analysen af **PPR-interviewene** viser, at PPR ikke direkte anbefaler bestemte skoler/skoletyper, men tilstræber en balanceret vurdering af skolens profil set i forhold til det enkelte barns behov, forældrenes værdier m.m. Forældrene opfordres dog også til at tage direkte kontakt til skolerne – og til at lægge barnets særlige behov åbent frem. Dette er ikke altid en selvfølge, fremgår det. Økonomien i forbindelse med individuel specialpædagogisk støtte står centralt i samarbejdet med skolerne. Herunder at tage bestik af forhold i tilrettelæggelse af støtten på visse skoler, som synes at være på kant med præmisserne i forbindelse med tildeling af statstilskud.

Interviewene beskriver en stor variation i skolernes tilgang til inklusion af børn med handicap. Mange skoler arbejder engageret og vellykket med børn med forskellige handicap, men en del frie grundskoler opleves som hurtige til at give op i forhold til igangværende skoleforløb, og som tilbageholdende med at optage nye elever med handicap. Visse skoler strækker sig omvendt, efter en PPR-vurdering, for langt i forhold til at rumme elever med handicap. Ifølge en række interviewpersoner er de frie grundskoler alt andet lige mindst tilbøjelige til at optage og fastholde børn med et handicap som følges af en voldsom, udadreagerende adfærd. Omvendt kan udsigterne være bedre for børn med fx ordblindhed og en indadvendt autismeprofil.

Interviewpersonerne udpeger sluttelig en række faktorer, som har betydning for et gunstigt udfald af det enkelte barns forløb. Der er få gengangere på tværs af interviewene, hvilket bl.a. må forbindes med kompleksiteten på området.

Skolelederinterviewene viser, at skolerne generelt modtager en del henvendelser fra familier med børn, der har handicap. Skolelederne betoner, med vekslende eftertryk, at de respektive skoler stiller sig imødekommende. Pladmangel samt en vurdering af den aktuelle elevsammensætning såvel som af det konkrete barns behov betyder dog, at ikke alle ansøgninger imødekommes.

Enkelte skoler har gode erfaringer med at inkludere børn med sanse-/bevægelseshandicap. Bygningsmæssige forhold udgør dog en markant begrænsning. Interviewpersonerne henviser også til positive erfaringer med at rumme elever med fx autisme og ordblindhed. Det er især i forhold til børn med problemskabende, voldsom adfærd samt børn, der har et behandlingsbehov, at skolerne oplever at måtte opgive at løfte en inklusionsopgave.

Interviewpersonerne forklarer bl.a. resultatet af dokumentanalysen med, at folkeskoler generelt er større, og at de som udgangspunkt *skal* optage distriktets børn med handicap. Desuden peger et par informanter på, at skolernes hensyn til generel omdømmepleje kan tale imod at signalere tydeligt, at skolen prioriterer fx inklusion af børn med handicap.

En opfattelse i offentligheden af, at nogle frie grundskoler holder igen, forbindes især med skolernes lovgivningsbestemte ret til at fastlægge deres egne elevgrupper. Tre skoleledere peger på, at visse frie grundskolers praksis måske kan berettige en kritik af de frie grundskolers inklusionsbidrag. Især sigtes der i denne forbindelse til visse store byskoler med lange ventelister.

Skolelederne nævner således en del udslagsgivende faktorer, som ikke figurerede i PPR-interviewene, ligesom det modsatte også er tilfældet. Skolelederne peger på betydeligt færre forskellige faktorer, mens de til gengæld i højere grad fremhæver nogle af de samme kandidater. Fire faktorer nævnes af halvdelen eller næsten halvdelen af skolelederinformanterne:

- Tillidsfuldt, forpligtende samarbejde mellem skole og hjem
- Netværkets erkendelse af grænserne for inklusion i konkrete tilfælde
- Samarbejdet mellem kommuner og skoler
- Den kun delvise finansiering af udgifterne til specialpædagogisk støtte

INDLEDNING

FN's Konvention om Rettigheder for Personer med Handicap blev vedtaget i FN den 13. december 2006. Konventionen sigter på at sikre grundlæggende menneskerettigheder for personer med handicap. Danmark ratificerede konventionen i juli 2009 og skal fremover sikre, at personer med handicap nyder de rettigheder, som konventionen foreskriver.¹ Folketinget udpegede derfor i december 2010 Institut for Menneskerettigheder til at fremme og overvåge implementeringen af Handicapkonventionen i Danmark.

Det fremgår af artikel 24 i konventionen, at personer med handicap skal sikres adgang til en inkluderende grundskoleundervisning på lige fod med andre i det samfund, hvor de bor. I Danmark må dette som udgangspunkt omfatte lige adgang til de forskellige udbredte grundskoleformer, herunder kommunalt drevne folkeskoler henholdsvis landets frie grundskoler, der som udgangspunkt drives som selvejende institutioner i henhold til lov om friskoler og private grundskoler.² I denne rapport benyttes begrebet "frie grundskoler" som samlebetegnelse for alle skoler, der drives på dette grundlag. Vi foretager desuden en underinddeling af disse skoler, som henviser til deres foreningstilhørsforhold: "Friskoler" bruges til at betegne skoler, der er medlemmer af Dansk Friskoleforening; "privatskoler" betegner medlemmer af Danmarks Private Skoler; mens medlemmer af Foreningen af Kristne Friskoler kategoriseres som "Kristne friskoler".

De frie grundskoler i Danmark er lovgivningsmæssigt stillet frit i forhold til at indskrive og udmelde elever.³ Dette skaber en risiko for, at børn med handicap ikke bliver ligestillet med andre børn i forhold til frit valg af grundskole. På baggrund af borgerhenvendelser til instituttet såvel som flere ombudsmandssager ønsker Institut for Menneskerettigheder at sætte fokus på adgang til grundskolegang på fri- og privatskoler for børn og unge med handicap. Den kortlægningsundersøgelse, som hermed afrapporteres, skal ses på denne baggrund.

Om kortlægningsundersøgelsen

Der findes generelt kun begrænset viden om grundskolegang for danske børn med handicap. Fx er der aktuelt ikke adgang til samlede nationale registeropgørelser af, hvor de pågældende børn faktisk modtager grundskoleundervisning. Der er ganske vist de senere år foretaget enkelte analyser på området. Herunder en 2015-opgørelse fra Danmarks Statistik som belyser, hvor elever, der modtager specialundervisning,⁴ har deres

¹ Se konventionsteksten her: <http://socialministeriet.dk/media/13393/handicapkonventionen-paa-dansk.pdf>

² Se <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=197099>

³ Friskolelovens § 1 lyder: "Friskoler og private grundskoler (frie grundskoler) kan inden for rammerne af denne lov og lovgivningen i øvrigt give undervisning, der stemmer med skolernes egen overbevisning, og tilrettelægge undervisningen i overensstemmelse med denne overbevisning. Skolerne afgør inden for de samme rammer frit, hvilke elever de vil have på skolerne."

⁴ Med inklusionsloven fra 2012 benyttes betegnelsen "specialundervisning", når undervisning af et givet barn i en almindelig grundskoleklasse kun kan gennemføres med støtte i mindst ni undervisningstimer ugentligt (svarende til tolv lektioner). Jf. § 3, stk. 2 i folkeskoleloven.

grundskolegang.⁵ Desuden har AKF i 2012 offentliggjort en opgørelse af, hvor stor en elevandel på forskellige typer grundskoler der modtager medicin.⁶ Disse publikationer har dog primært karakter af statistiske afdækninger af *aspekter* af den samlede problematik.

Institut for Menneskerettigheder har på denne baggrund besluttet at igangsætte en eksplorativ afdækning af området, som kan yde et første bidrag til et mere helhedsligt vidensgrundlag. Afdækningen tager afsæt i en bred forståelse af handicapbegrebet, der omfatter sanse- og bevægelseshandicap såvel som kognitive, adfærdsmæssige og/eller udviklingsbetingede udfordringer (også fx ordblindhed). Konkret lægger vi os op ad definitionen i FN's standardregler om ligebehandling af mennesker med handicap:⁷

"Betegnelsen 'funktionsnedsættelse' dækker et stort antal forskellige funktionsmæssige begrænsninger, der forekommer i alle befolkningsgrupper i samtlige lande i verden. Mennesker kan have funktionsnedsættelse på grund af en fysisk, intellektuel eller sansemæssig funktionshæmning, en medicinsk betinget tilstand eller en sindslidelse. Sådanne funktionshæmninger, tilstande eller sygdomme kan være af permanent eller forbigående art. ...

Betegnelsen 'handicap' betyder tab eller begrænsning af mulighederne for at deltage i samfundslivet på lige fod med andre. Den beskriver relationen mellem et menneske med funktionsnedsættelse og dets omgivelser."

Kortlægningen omfatter to forskellige delundersøgelser. For det første gennemføres der en registerbaseret undersøgelse ved Steen Bengtsson og Mogens Christoffersen, begge forskere fra VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.⁸ Fokus i denne forbindelse er på fordelingen af elever med handicap på tværs af grundskoletyper, og på de pågældende elevers bevægelser mellem konkrete skoler over tid. Denne delundersøgelse afrapporteres i en selvstændig rapport primo 2018.

For det andet bidrager DEFACTUM, et forsknings- og konsulenthus i Region Midtjylland,⁹ med nærværende afdækning af børn med handicaps adgang til skolegang på frie grundskoler fra forskellige synsvinkler. Denne delundersøgelse baserer sig på to typer af datakilder: For det første har vi foretaget en dokumentanalyse af udvalgte grundskolers forældrerettede skriftlige kommunikation. For det andet har vi gennemført interview med repræsentanter for udvalgte kommuners PPR-afdelinger samt med ledelsesrepræsentanter for frie grundskoler i de pågældende kommuner.

⁵ Se <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=19495>

⁶ Den omtalte AKF-rapport kan downloades her: https://www.kora.dk/media/1231/udgivelser_2012_pdf_2828_privatskolernes_sociale_ansvar.pdf

⁷ De Forenede Nationer (1994): "Standardregler om lige muligheder for handicappede", København: Socialministeriet, side 9. Teksten kan hentes her: <http://www.dch.dk/fnregl/fnregl.pdf>

⁸ Se <https://vive.dk>

⁹ Se <http://www.defactum.dk>

Det er vigtigt at pointere, at DEFACTUM's opdrag i denne forbindelse har været at foretage dokumentanalyse og interviewundersøgelse; ikke at foretage en udtømmende teknisk udredning af gældende regler i forbindelse med fx ansøgning om statstilskud til specialpædagogisk støtte på frie grundskoler. Dette betyder, at vi ikke altid har haft mulighed for at kontrollere rigtigheden af oplysninger fremkommet forbindelse med vores interview med PPR- og skolelederinformanter.

Resten af denne rapport er disponeret i fire hovedafsnit. I det følgende afsnit præsenterer vi indhold og resultater af dokumentanalysen, mens afsnit tre og fire fokuserer på interviewundersøgelsens to dele: Interview med udvalgte PPR-henholdsvis skoleledelsesrepræsentanter. Afsnit fem giver et samlet overblik over undersøgelsens konklusioner.

DOKUMENTANALYSE: SKOLERNES EKSTERNE KOMMUNIKATION

Vi har foretaget en dokumentanalyse af udvalgte skolars udadvendte kommunikation i form af tekstmateriale på skolernes hjemmesider, herunder informationsmateriale i elektronisk form. Analysen fokuserer primært på den del af materialet, som er vurderet som særligt møntet på og relevant for forældre til potentielle og nuværende elever. Rationalet bag denne del af undersøgelsen er, at man som forælder til et barn med et særligt, handicaprelateret støttebehov alt andet lige vil have stor interesse i, hvilke målrettede handlemuligheder og ressourcer ens barns potentielle skoletilbud har. Ligeledes er antagelsen, at en kommunikation, som giver denne form for åbninger, vil virke "inviterende", og på den måde gøre det mere nærliggende for familierne at overveje den pågældende skole i forbindelse med udøvelsen af det frie skolevalg.

Afdækningen har fokus på, hvorvidt det omtalte informationsmateriale rummer *eksplicite* henvisninger til skolens evne til at imødekomme fx særlige handicaprelaterede behov hos det enkelte barn. Der tænkes med andre ord ikke på henvisninger til en pædagogik og undervisningstilrettelæggelse, der generelt tager hensyn til hver enkelt elevs personlighed, læringsstil m.m. Konkret har vi, for hver af de udvalgte skoler, foretaget en registrering af, om skolens webbaserede informationsmateriale rummer sådanne henvisninger, og af *hvilken* overordnet kategori henvisningerne kan siges at tilhøre.

Vi registrerede desuden de tilfælde, hvor informationsmaterialet ikke rummer mindst en af de ovennævnte referencer, men til gengæld henviser til, at skolen har en specialklasserække. Der er her tale om et særligt visiteret specialpædagogisk skoletilbud, og i praksis ses denne variant kun i forbindelse med folkeskoler.

Datagrundlag

I alt 75 folkeskoler og 75 frie grundskoler er udvalgt til undersøgelsen fra en bruttoliste bestående af 1.048 kommunale folkeskoler og 545 frie grundskoler. Skolerne på bruttolisten er identificeret via et udtræk fra Undervisningsministeriets institutionsregister.¹⁰ Udvælgelsen af de enkelte skoler er sket tilfældigt, dog med hensyntagen til at sikre en forholdsvis repræsentation af skolerne med hensyn til skoletype¹¹ og kommunetilhørsforhold.¹² Den stratificerede udvælgelse er foretaget på basis af offentligt tilgængelige registerdata fra Danmarks Statistik, fra Økonomi- og Indenrigsministeriets Kommunale Nøgletal samt fra Undervisningsministeriets datavarehus.

¹⁰ Se <https://uvm.dk/institutioner-og-drift/institutionsregisteret>. Udtrækket er foretaget september 2017.

¹¹ Konkret er der på dette punkt sikret forholdsvis repræsentation af skoler fordelt på følgende kategorier: Skolens skoleforeningsmedlemskab (privatskoler, friskoler m.m.); skolens elevtal; samt skolens geografiske placering i henholdsvis *uden for* en by med over 10.000 indbyggere.

¹² Der er sikret forholdsvis repræsentation af skoler inden for følgende kategorisering: Beliggenhedskommunens indbyggertal og beliggenhedskommunens urbaniseringsgrad (andel indbyggere med bolig i bymæssig bebyggelse).

Resultater

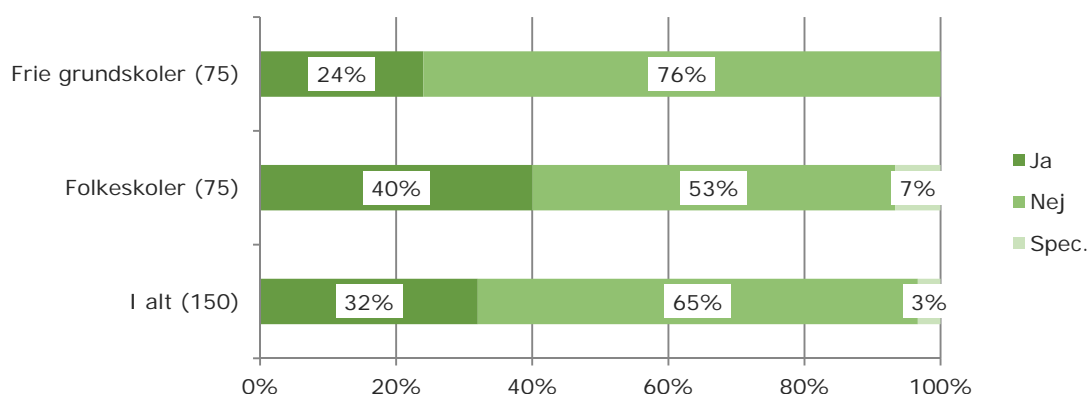
Dokumentanalysens resultater og konklusioner præsenteres i det følgende under to overskrifter. For det første giver vi en deskriptiv gennemgang af vores registreringsdata; herunder deres fordeling på de kategorier, som dannede udgangspunkt for den stratificerede udvælgelse af skolerne. En gennemgang denne art kan give anledning til nogle tilsyneladende sammenhænge i datamaterialet. Sådanne skal dog altid behandles med forsigtighed. For det andet præsenterer vi derfor resultaterne af en logistisk regressionsanalyse af den mulige selvstændige sammenhæng mellem de kategorier, der dannede udgangspunkt for den stratificerede udvælgelse, og dokumentanalysens registreringer for hver enkelt skole.

Beskrivelse af databilledet

Det overordnede svarmønster er gengivet i Figur 1 nedenfor. Samlet var der specifikke referencer til særlige handicaprettede tilbud og muligheder i materialet fra knapt en tredjedel af de 150 udvalgte skoler ("Ja" i figuren).

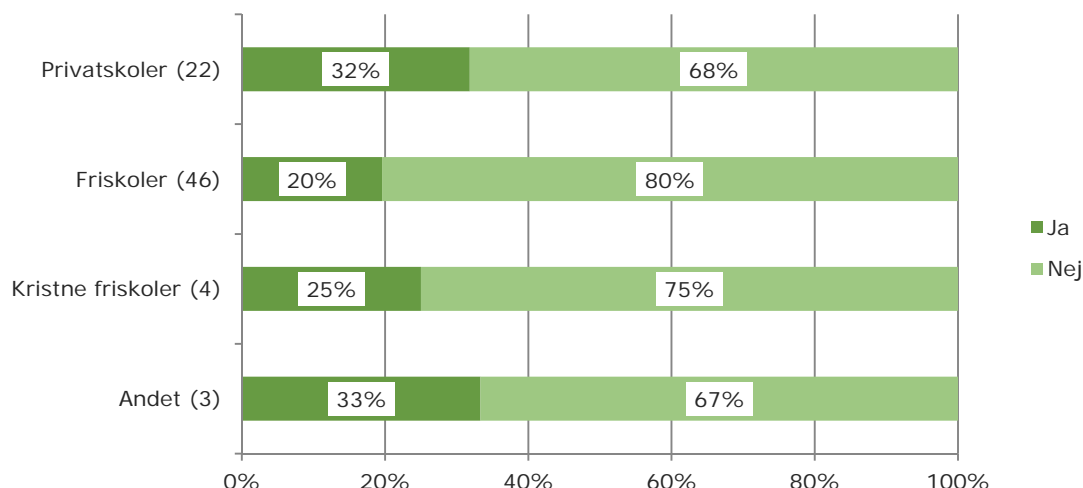
Som det fremgår, var "Ja"-andelen størst blandt folkeskolerne – 40 procent af skolerne faldt i denne kategori. Dertil kommer, at syv procent af folkeskolerne omtaler deres mulighed for at tilbyde specialpædagogisk tilrettelagt undervisning i en specialklasse ("Spec." i figuren). Materialet fra 53 procent af de udvalgte folkeskoler rummer med andre ord ingen af disse henvisninger ("Nej" i figuren). "Nej"-andelen blandt de frie grundskoler er til sammenligning på 76 procent. Andelen af frie grundskoler, hvis kommunikation ikke rummer eksplicitte henvisninger til handicaprelevante muligheder eller tilbud, var således 43 procent større end blandt folkeskolerne.

Figur 1 – Skoler som henviser til deres specifikke handlemuligheder ift. børn med særlige behov

Vi har nedenfor opgjort fordelingen af registreringerne for de frie grundskoler med en skelnen mellem privatskoler, friskoler, kristne friskoler samt øvrige frie grundskoler (bl.a. skoler for det tyske mindretal i Sønderjylland) (se Figur 2). Det ses, at andelen af skoler, hvis kommunikation rummer de omtalte specifikke henvisninger er mindst blandt friskoler (20 %) og kristne friskoler (25 %), mens både privatskoler og skolerne i restkategorien "Andet" har en "Ja"-andel på godt 30 procent.

Figur 2 – Henvisninger blandt frie grundskoler opgjort efter skolernes foreningsmedlemskab

Note: "Privatskoler" er udtrykket blandt 157 medlemmer af Danmarks Private Skoler; "Friskoler" er udtrykket blandt 337 medlemmer af Dansk Friskoleforening; "Kristne friskoler" er udtrykket blandt 34 medlemmer af Foreningen af Kristne Friskoler; og "Andet" er udtrykket blandt 17 skoler, som ikke er medlem af en af de tre store foreninger for frie grundskoler i Danmark.

Vi har i praksis fundet specifikke referencer til skolens handicaprelevante beredskab og handlemuligheder inden for disse overordnede kategorier:

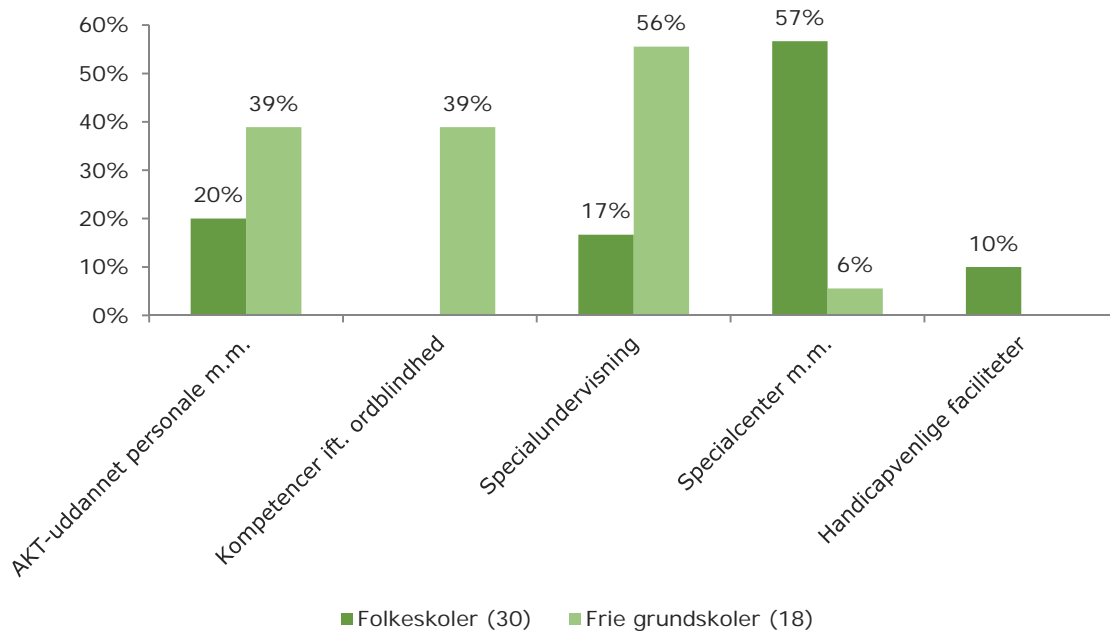
- AKT-uddannet personale og tilsvarende
- Særlige medarbejderkompetencer i forhold til ordblindhed
- Mulighed for ad hoc-specialundervisning i mindre grupper
- Specialcenterfunktion og tilsvarende
- Handicapvenlige bygningsfaciliteter m.m.

Figur 3 nedenfor viser henvisningernes fordeling på kategorierne. Da det op til 2016 ikke var lovmæssigt muligt for de frie grundskoler at drive specialskeoler, er de fem folkeskoler, som kun henviser til deres respektive specialklasserækker, udeladt i Figur 3.¹³

Over halvdelen af de 30 folkeskoler i "Ja"-kategorien henviser til, at de har et specialcenter eller tilsvarende. Til sammenligning henviser kun seks procent af de 18 frie grundskoler med en "Ja"-registrering til dette. 56 procent af de frie grundskoler henviser derimod til, at de har mulighed for at tilbyde specialundervisning i mindre grupper, hvor dette kun gør sig gældende for 17 procent af folkeskolerne. Ligeledes henviser en stor del af de omfattede frie grundskoler til, at de har AKT-uddannet personale (39 %) og kompetencer til at støtte elever med ordblindhed (39 %). 20 procent af folkeskolerne nævner til, at de har AKT-uddannet personale, men der er ingen henvisninger til kompetencer specifikt i forhold til ordblindhed. En mindre andel af folkeskolerne henviser sluttelig til, at de har handicapvenlige bygningsfaciliteter (10 %).

¹³ I 2016 blev det gjort muligt for frie grundskoler at oprette såkaldte "profilskoler".

Figur 3 – Henvisningernes fordeling på skoletyper og henvisningskategorier

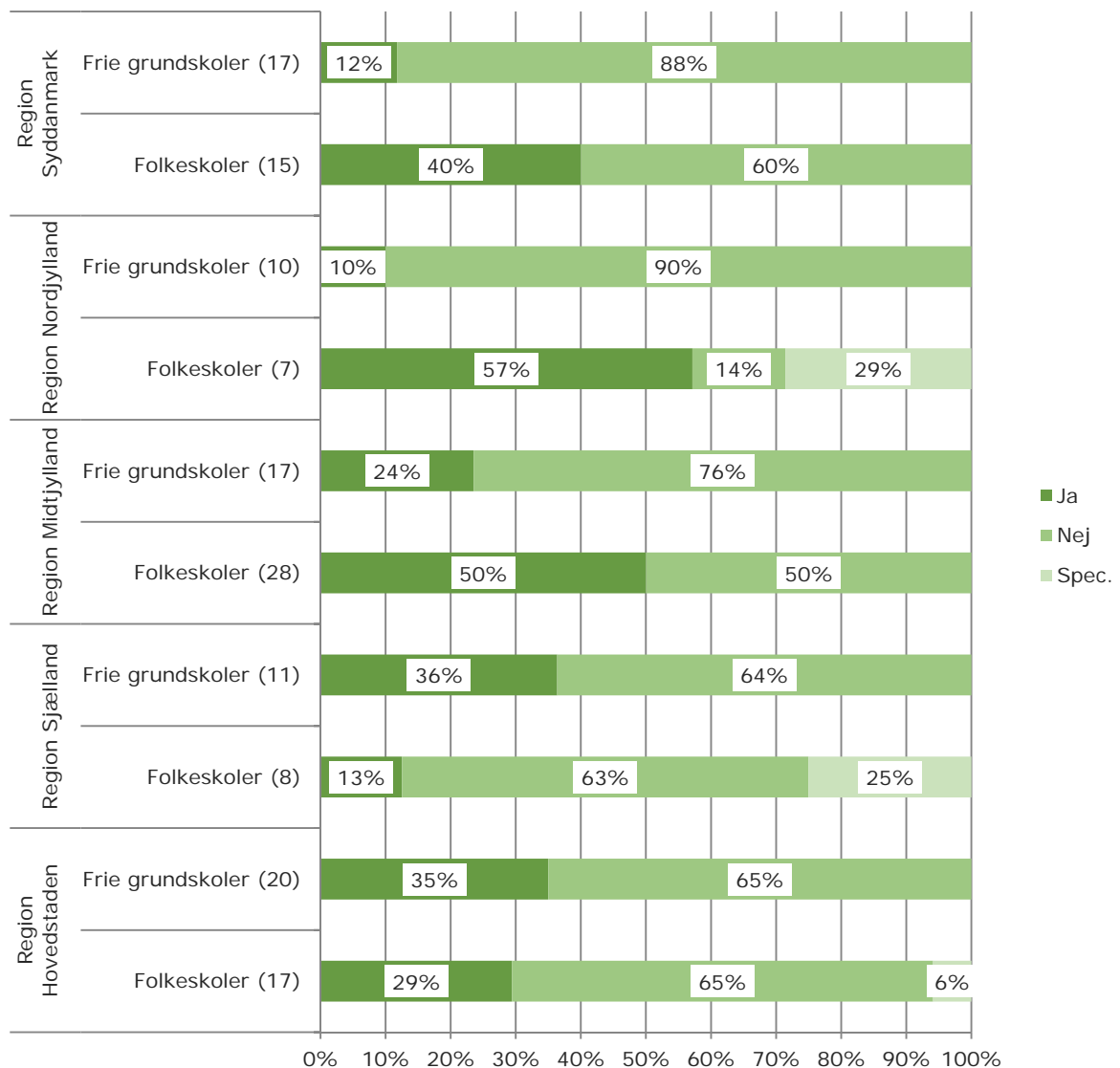

Det overordnede billede er med andre ord, at folkeskolerne primært henviser til deres samlede special- eller ressourcecenterfunktioner, mens de frie grundskoler fremhæver mere specifikke medarbejderkompetencer og handlemuligheder.

I Figur 4 nedenfor er henvisningerne opgjort ud fra de to skoletyper og efter skolernes beliggenhedskommuners regionstilhørsforhold. Der tegner sig det mønster, at der er en væsentligt større andel af folkeskolerne end af de frie grundskoler i kommunerne fra Region Midtjylland, Region Nordjylland og Region Syddanmark, som giver eksplicitte henvisninger. Forskellene er på henholdsvis 47, 28 og 26 procentpoint i folkeskolernes favør. Omvendt finder man faktisk specifikke henvisninger hos en større andel af de frie grundskoler end hos folkeskolerne med beliggenhed i kommuner i de to øvrige regioner – Region Hovedstaden og Region Sjælland. Især i kommunerne i Region Sjælland er forskellen stor med 23 procentpoint flere henvisninger hos de frie grundskoler end hos folkeskolerne.

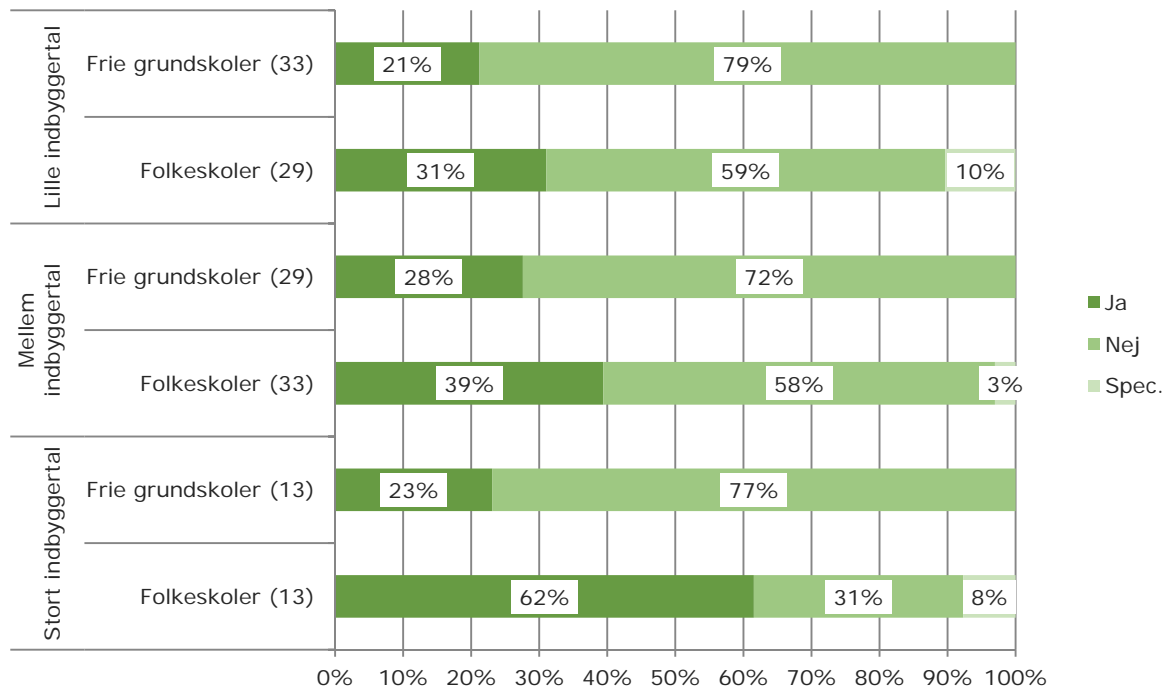
Det beskrevne databillede afspejler både, at de udvalgte folkeskoler fra kommunerne vest for Storebælt har en væsentligt højere "Ja"-andel end folkeskolerne fra Østdanmark, og at de frie grundskoler fra disse kommuner har en lavere "Ja"-andel end tilfældet er i Østdanmark.

Figur 4 – Henvisninger blandt skoletyper opgjort efter beliggenhedsregion

Figur 5 på den følgende side viser henvisningerne opgjort i forhold til skolernes beliggenhedskommunes størrelse målt på indbyggertal. Der ses en tendens til, at jo større kommunen er, desto flere folkeskoler har eksplicitte henvisninger til handicaprelevante muligheder eller tilbud i deres kommunikation, henholdsvis 31 procent i en lille kommune, 39 procent i en mellemstor kommune og 62 procent i en stor kommune. Blandt de frie grundskoler er der derimod en mere beskedn og umiddelbart usystematisk variation, henholdsvis 21 procent i en lille kommune, 28 procent i en mellemstor kommune og 23 procent i en stor kommune.

Figur 5 – Henvisninger blandt skoletyper opgjort efter beliggenhedskommunens størrelse

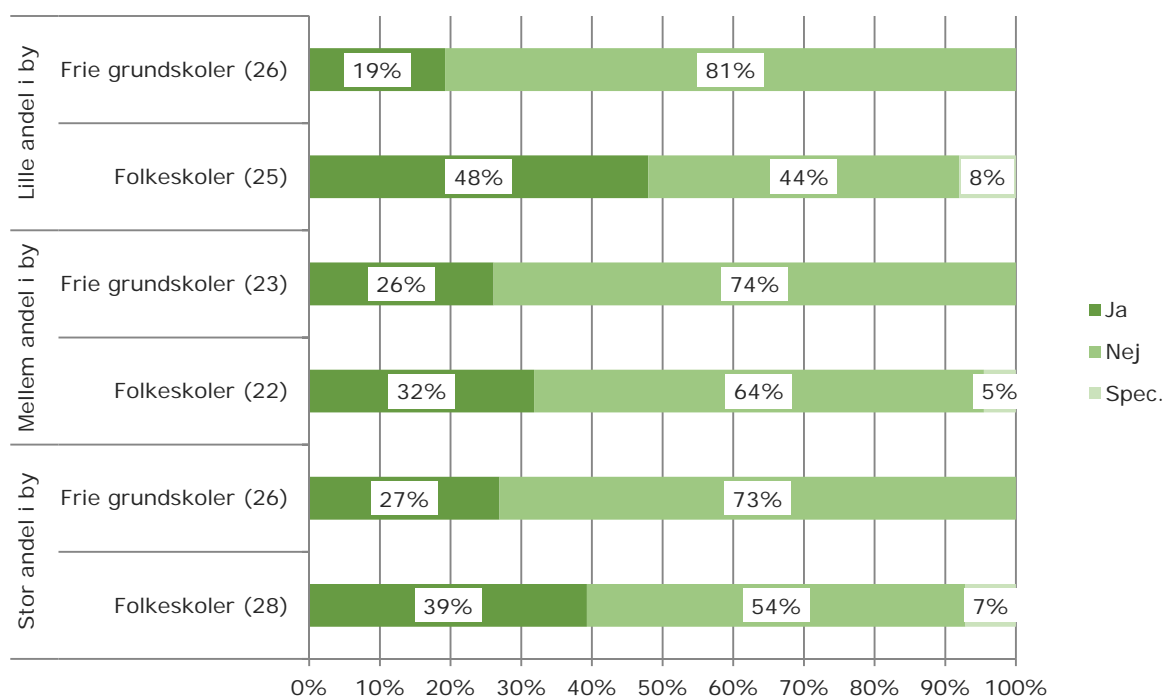

Note: "Stort indbyggertal" inkluderer 26 skoler fra landets fire største kommuner, København, Aarhus, Aalborg og Odense (disse fire kommuner har et indbyggertal i aldersgruppen 5-17 år på mellem 27.586 og 67.131 personer); "Mellem indbyggertal" inkluderer 62 skoler fra kommuner med et indbyggertal i aldersgruppen på mellem 8.350 og 19.000 personer; "Lille indbyggertal" inkluderer 62 skoler fra kommuner med et indbyggertal i aldersgruppen på 8.314 personer og derunder.

Henvisningerne er i Figur 6 nedenfor sat i forhold til beliggenhedskommunens befolkningsandel med bopæl i bymæssig bebyggelse (urbaniseringsgrad). Af figuren fremgår det, at der er klart størst forskel på andelen af folkeskoler henholdsvis frie grundskoler med specifikke henvisninger blandt skoler med beliggenhed i kommuner med en relativt lav urbaniseringsgrad. Forskellen er her på 29 procentpoint i folkeskolernes favør (svarende til at 48 procent af folkeskolerne falder i "Ja"-kategorien mod en andel på 19 procent blandt de frie grundskoler i denne kategori).

Bortset fra denne forskel tyder databilledet dog ikke i sig selv på, at der er en enkel sammenhæng mellem urbaniseringsgraden og andelen af skoler af de to forskellige typer med en "Ja"-værdi i vores registreringer.

Figur 6 – Henvisninger blandt skoletyper opgjort efter beliggenhedskommunens befolkningsandel i bymæssig bebyggelse (urbaniseringsgrad)

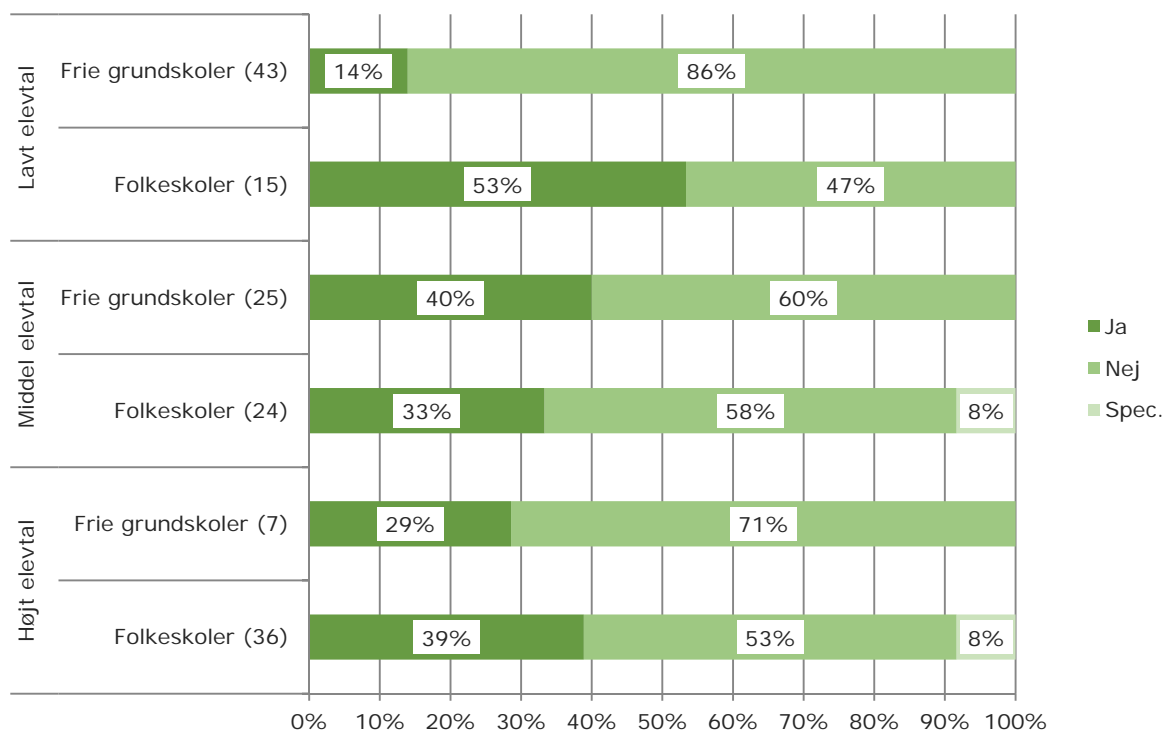

Note: "Stor andel i by" inkluderer skoler med beliggenhed i kommuner med en befolkningsandel i bymæssig bebyggelse (urbaniseringsgrad) på 90 procent; "Mellem andel i by" inkluderer skoler fra kommuner med en urbaniseringsgrad i intervallet 80-89 procent; "Lille andel i by" inkluderer skoler fra kommuner med en urbaniseringsgrad under 80 procent.

Figur 7 på den følgende side viser henvisningerne opgjort efter skolernes størrelse målt på elevtal. For skoler med et højt eller middel elevtal er det lige over en tredjedel af både folkeskoler og de frie grundskoler, der giver eksplicitte henvisninger. Generelt kan mønstret, hvad angår disse skoler, ses som udtryk for tilfældig (ikke-systematisk) variation. På skoler med et lavt elevtal er der derimod en betydeligt større procentdel af folkeskolerne (53 %), som giver specifikke henvisninger, end det er tilfældet blandt de frie grundskoler (14 %).

Mønstret minder om det billede, der viste sig i Figur 6, og skal givetvis ses på baggrund af, at skoler fra kommuner med en relativt lav urbaniseringsgrad i gennemsnit har betydeligt færre elever end især skoler fra kommuner med en høj urbaniseringsgrad (243 elever i gennemsnit mod et snit på 476 elever på skoler i de mest urbaniserede kommuner).

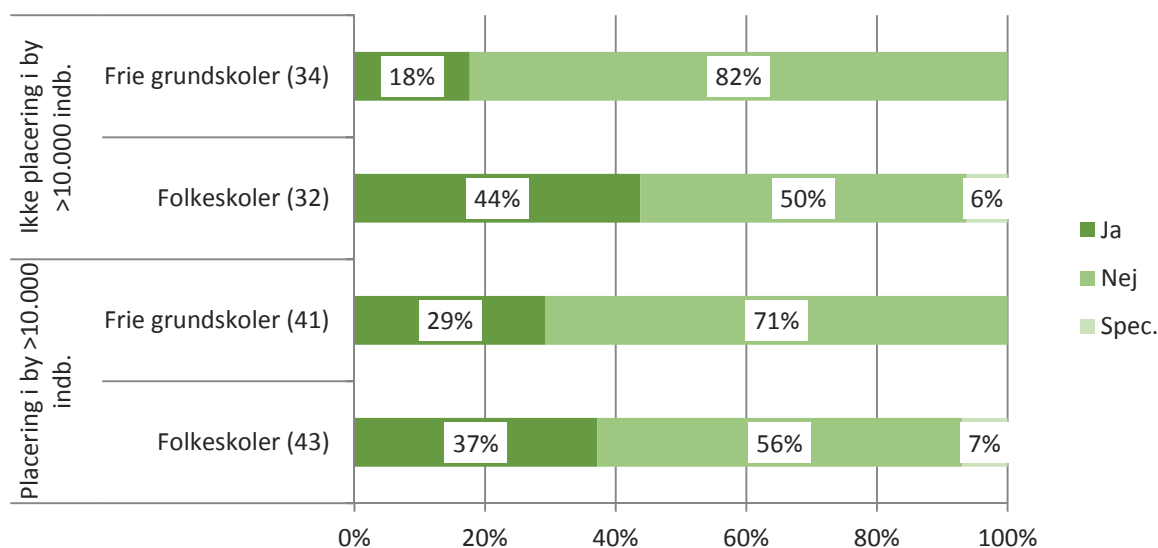
Figur 7 – Henvisninger blandt skoletyper opgjort efter skolestørrelse

Note: "Højt elevtal" inkluderer skoler med et elevtal over 500; "Middel elevtal" inkluderer skoler med et elevtal i intervallet 200-500; "Lavt elevtal" inkluderer skoler med et elevtal under 200.

Den sidste datapræsentation i dette afsnit, Figur 8, viser fordelingen af henvisningerne opgjort efter skolernes geografiske placering i henholdsvis *uden* for en by med over 10.000 indbyggere.

Figur 8 – Henvisninger blandt skoletyper opgjort efter skolens placering i forhold til en by

Note: "Placering i by >10.000 indb." inkluderer 84 frie grundskoler og folkeskoler, der er placeret i en by med over 10.000 indbyggere; "Ikke placering i by >10.000 indb." inkluderer 66 frie grundskoler og folkeskoler, der er placeret i en by med 10.000 indbyggere eller derunder.

Grænsen på 10.000 indbyggere er fastsat på baggrund af en gennemgang, der viser, at byer af denne størrelse med ganske få undtagelser rummer tre eller flere forskellige grundskoler inden for bygrænsen, som forældre til børn i den skolepligtige alder kan vælge imellem i forbindelse med det frie skolevalg.

Af figuren fremgår det, at en betydeligt større andel af de frie grundskoler i byer på mere end 10.000 indbyggere har eksplicite henvisninger til handicaprelevante muligheder eller tilbud sammenholdt med frie grundskoler i mindre byer eller i et landdistrikt (29 % mod 18 %). Der er relativt mindre forskel på andelen blandt folkeskoler placeret i henholdsvis uden for en større by (44 % mod 37 %).

Opsamling på den deskriptive gennemgang

Opsummerende kan man sige, at datapræsentationerne i dette afsnit umiddelbart indikerer en sammenhæng mellem flere forskellige af de udvalgte underopdelinger af de udvalgte skoler ("uafhængige variabler") og skolernes tilbøjelighed til at have en "Ja"-værdi i vores registreringer (den "afhængige variabel"):

- Folkeskoler har samlet set en noget større "Ja"-andel end frie grundskoler (40 % mod 24 %)
- Privatskoler har en større "Ja"-andel end især friskoler (32 % mod 20 %)
- Blandt skoler fra kommuner vest for Storebælt har folkeskoler en klart større "Ja"-andel end frie grundskoler. Øst for Storebælt, især i Region Sjælland, er det modsatte tilfældet
- Folkeskoler fra landets fire største kommuner, hvad angår indbyggertal, har en væsentlig større "Ja"-andel end både folkeskoler fra mellemstore og små kommuner samt frie grundskoler fra alle størrelser kommuner (62 % mod andele i intervallet 21-39 %)
- Der er kun væsentlig forskel på folkeskoler henholdsvis frie grundskolers "Ja"-andel, når skolerne har beliggenhed i kommuner med en relativt lav urbaniseringsgrad (48 % mod 19 %)
- Der er kun væsentlig forskel på folkeskoler henholdsvis frie grundskolers "Ja"-andel, hos skoler med et relativt lavt elevantal (53 % mod 14 %)
- "Ja"-andelen blandt folkeskoler påvirkes tilsyneladende kun i mindre grad af, om den pågældende skole er placeret i en by på mere end 10.000 indbyggere eller ej (37 % mod 44 %), hvorimod frie grundskoler med placering i en by af mindst denne størrelse har en betydeligt større "Ja"-andel end frie grundskoler, hvor dette ikke er tilfældet (29 % mod 18 %).

Et yderligere resultat af analysen er, at folkeskolerne især henviser til deres generelle specialcenterfunktion eller tilsvarende, mens frie grundskoler overvejende henviser til deres mere specifikke kompetencer og handlemuligheder.

Statistisk analyse

Som nævnt ovenfor antyder datapræsentationerne umiddelbart, at der er en systematisk sammenhæng mellem flere forskellige af underopdelingerne af de udvalgte skoler og vores registrerede "Ja"- og "Nej"-værdier for hver enkelt skole. Man skal dog være varsom i fortolkningen af denne type datamønstre, da en kontrol for øvrige variabler ofte afdækker, at tilsyneladende sammenhænge falder bort, når andre variabler holdes konstante.

Dette kan testes via logistisk regression, som er en statistisk analysemetode, der er velegnet i forbindelse med datasæt, hvor den "afhængige variabel" – det udfald, man ønsker at forklare – kan antage to værdier. I dette tilfælde er de to mulige udfald "Ja" eller "Nej" til, om skolens eksterne kommunikation rummet specifikke henvisninger til skolens handlemuligheder i forhold til elever med særlige behov.¹⁴ Det skal understreges at analysen ikke er udført med afsæt i en teoretisk model – altså som en test af en udbygget og underbygget kausalmodel. Dens mere ydmyge formål er at undersøge, om der overhovedet er en statistisk sammenhæng mellem den afhængige variabel og de variabler, som er inddraget i forbindelse med den stratificerede udvælgelse af skolerne og i forbindelse med den deskriptive datapræsentation ("uafhængige variabler") – bl.a. kommunestørrelse, regionstilhørsforhold, elevtal m.m. Den analyse, der præsenteres nedenfor, skal fortolkes i dette lys. Den udgør således ikke et forsøg på at udvikle og teste en egentlig kausal forklaringsmodel.

I Tabel 1 gengives output fra statistikpakken STATA vedrørende den endelige regressionsmodel. Modellen giver primært anledning til to konklusioner: For det første fremgår det, at den eneste variabel, som har statistisk signifikant, selvstændig sammenhæng med den afhængige variabel, er sondringen mellem folkeskoler og frie grundskoler (P-værdi = 0,03 set i forhold til det fastsatte, konventionelle konfidensniveau på 0,05). Med andre ord: Selv når der kontrolleres for andre variabler, er folkeskoler mere tilbøjelige til at have en "Ja"-værdi i registreringen end frie grundskoler.

Modellen inkluderer konkret sondringen mellem skoler med placering i og uden for en by med >10.000 indbyggere og skolens beliggenhedsregion, men her er der tale om kontrolvariabler, som ikke har signifikant selvstændig sammenhæng med den afhængige variabel (P-værdier i intervallet 0,44-0,99). At modellen kun inkluderer to variabler ud over sondringen folkeskole/fri grundskole hænger sammen med, at datasættets øvrige variabler rent statistisk synes at måle mere eller mindre det samme som den inkluderede kontrolvariabel vedrørende placering i/uden for en større by. Vi vurderer således samlet set, at det er uhensigtsmæssigt at inddrage flere variabler i den endelige model.

¹⁴ I analysen ser vi således bort fra de fem folkeskoler, som har fået registreret værdien "Spec." (se afsnittet "

Tabel 1 – Output fra logistisk regressionsanalyse med statistikpakken STATA

Logistic regression		Number of obs	=	145
		LR chi2(2)	=	7,73
		Prob > chi2	=	0,26
Log likelihood = -88,20		Pseudo R2	=	0,04

Variabler i modellen	Odds Ratio	Std. Err.	z	P>z	[95% Conf. Interval]	
Beliggenhedsregion (1)						
2	1,01	0,66	0,01	0,99	0,28	3,62
3	0,58	0,41	-0,77	0,44	0,15	2,30
4	0,79	0,61	-0,31	0,76	0,17	3,62
5	0,81	0,56	-0,30	0,77	0,21	3,14
I/uden for by >10.000 indb.	1,29	0,50	0,66	0,51	0,61	2,74
Folkeskole/fri grundskole	0,43	0,16	-2,24	0,03	0,21	0,90
_cons	0,78	0,48	-0,41	0,68	0,23	2,63

For det andet viser output, at modellens forklaringskraft er forholdsvis beskeden. En Pseudo R²-værdi på 0,04 betyder, at modellens uafhængige variable kun kan forklare fire procent af variationen på den afhængige variabel. Andre forhold, som ikke er repræsenteret i vores datasæt, skal således inddrages, hvis man skal kunne forklare hovedparten af variationen. En Prob > chi²-værdi på 0,26 betyder desuden, at modellen samlet set ikke er signifikant. Den er med andre ord som helhed ikke velfungerende som forklaringsmodel.¹⁵

Analysen viser ikke desto mindre, at det forhold, om skolen er en folkeskole eller en fri grundskole, er en faktor, der bør inddrages i en mere komplet forklaringsmodel. Folkeskoler er på det foreliggende grundlag statistisk signifikant mere tilbøjelige til at give forældrene den type information, som er i fokus her.

Opsamling

Den overordnede konklusion på dette hovedafsnit er således, at selv om den deskriptive gennemgang indikerede en del umiddelbare sammenhænge mellem datasættets variable, er det kun skolernes værdi på variabelen folkeskole/fri grundskole, som har statistisk signifikant sammenhæng med vores "Ja"/"Nej"-registreringer. Samtidig skal det understreges, at betydningen af denne faktor synes at være begrænset. Man vil have brug for at inddrage andre faktorer, hvis man ønsker at udvikle en stærk forklaringsmodel, når det kommer til skolernes eksterne kommunikation på dette område.

¹⁵ En model, der kun rummer skoletype som uafhængig variabel, har en Prob > chi²-værdi på 0,016 og en Pseudo R²-værdi på 0,0318.

Det er på sin plads at nævne to forbehold i forbindelse med dokumentanalysen. For det første er det antal skoler, som indgår i analysen, i en statistisk forstand forholdsvis beskedent. Det betyder konkret, at en given sammenhæng, som faktisk findes "i virkeligheden" – det kunne fx være en sammenhæng mellem skolens elevtal eller bymæssige placering og dens "Ja"/"Nej"-værdi – skal være forholdsvis stærk for at bestå en signifikanstest. Risikoen for at forkaste en sand hypotese (fx "skoler med lavt elevtal er mindre tilbøjelige til at have en "Ja"-værdi") bliver alt andet lige forøget.¹⁶

For det andet er det vigtigt at pointere, at vores registrering af eksplicite henvisninger til målrettede handlemuligheder m.m. naturligvis giver en meget indirekte måling af det, der er denne undersøgelses primære fokus: Børn med handicaps lige adgang til skolegang på en fri grundskole – herunder både adgangen til optagelse og udsigten til at kunne fastholde skoleforløbet, hvis der opstår udfordringer relateret til handicappet.

¹⁶ Dvs. det man i den statistiske terminologi kalder en type 1-fejl.

INTERVIEW MED PPR-REPRÆSENTANTER

Første led i den interviewbaserede del af undersøgelsen sigter på at afdække udvalgte kommunale PPR-enheders erfaringer med og vurdering af undersøgelsens tema – dvs. adgangen til skolegang på frie grundskoler for børn og unge med handicap. I hvert enkelt tilfælde kontaktede vi den ledelsesansvarlige for den pågældende kommunes PPR-enhed og bad vedkommende sætte os i kontakt med den medarbejder, som for en samlet vurdering har bedst grundlag for at svare kvalificeret på interviewspørgsmålene på kommunens vegne.

Interviewene er gennemført med afsæt i en interviewguide med tre overordnede temaer:

- Interviewpersonens erfaringsgrundlag på området børn med handicap på frie grundskoler samt generelle oplysninger om skolestrukturen i kommunen
- Indholdet af og erfaringerne med rådgivning til familier med børn med handicap, som overvejer at vælge en fri grundskole
- Indholdet af og erfaringerne med rådgivning til familier med børn med handicap i forbindelse med vanskeligheder i *igangværende* skoleforløb på en fri grundskole.

Datagrundlag

Konkret har vi udvalgt ti af landets 98 kommuner med henblik på gennemførelse af ét interview pr. kommune. Udvælgelsen er sket tilfældigt, men med en stratificering, som sikrer en forholdsmæssig repræsentation af forskellige kategorier af kommuner set i forhold til indbyggertal og urbaniseringsgrad. Vi havde held til at få en interviewaftale med syv ud af de ti kommuner, vi kontaktede i første omgang. De sidste tre interviewaftaler kom i hus via en supplerende kontaktrunde til fem yderligere kommuner.

Den endelige gruppe af interviewpersoner omfatter tre medarbejdere med en ledelsesfunktion (PPR-leder eller fagchef) og syv medarbejdere med en specifik faglig funktion (typisk som PPR-psykolog).

Interviewene er gennemført i løbet af november 2017 som telefoninterview af ca. 45 minutters varighed. Interviewoptagelserne er blevet fuldt transskriberet, og interviewpersonerne har haft mulighed for at kommentere udskrifterne og efterspørge justeringer. De endelige versioner af udskrifterne har et samlet omfang på 70 sider.

Analysen i det følgende skal naturligvis fortolkes med et forbehold for, at vi kun har inddraget viden fra et mindre udsnit af kommunerne. Det er dog vores vurdering, at interviewmaterialet repræsenterer det kommunale landskab ganske godt. Der indtrådte således en høj grad af "mætning" i forbindelse med de sidste to-tre interview – forstået på den måde, at de sidste interview kun i ringe grad bragte nye vinkler eller vurderinger i spil set i forhold til de foregående interview.

Resultater

I dette afsnit præsenterer og analyserer vi interviewmaterialet under fem overskrifter:

- Interviewpersonernes erfaringsgrundlag
- Indholdet i PPR-rådgivningen
- Dialogen med forældrene
- Erfaringer med de frie grundskoler
- Udslagsgivende faktorer i forhold til udfald af konkrete forløb

Afslutningsvis foretages en opsamling af analysens resultater.

Interviewpersonernes erfaringsgrundlag

Det er gennemgående i interviewene, at vores informanter kan henvise til en betydelig erfaring med PPR-opgaverne generelt, og specifikt med rådgivning, vurderinger m.m. knyttet til børn med handicap på frie grundskoler. De frie grundskoler i de enkelte kommuner har indskrevet en del elever med forskellige typer handicap, fremgår det således. Det er dog kun en enkelt interviewperson, som betoner bredden og omfanget af denne elevgruppe på skolerne. De tre interviewpersoner med en leder- eller chef-funktion har især en gatekeeper-funktion i denne forbindelse, men interviewene afspejler, at også de kan trække på erfaring fra PPR-forløb vedrørende konkrete børn.

Det skal bemærkes, at en række af de udvalgte kommuner har tilrettelagt PPR-indsatsen således, at den enkelte medarbejder har fast ansvar for et mindre udsnit af skolerne beliggende i den enkelte kommune, og derfor især kan udtale sig på dette grundlag. Det fremgår dog af interviewene, at disse interviewpersoner i flere tilfælde på forhånd havde indhentet respons på interviewguidens hovedspørgsmål fra relevante kolleger.

En række interviewpersoner oplever, at de frie grundskoler generelt er blevet mere opmærksomme på at inddrage PPR i arbejdet med elever med handicap de senere år. En særligt central PPR-funktion i dette samarbejde er udarbejdelse af skriftlige vurderinger af konkrete elevers støttebehov i forbindelse med skolernes ansøgninger om midler til finansiering af individuel specialpædagogisk støtte (SPS) hos Styrelsen for Undervisning og Kvalitet i Undervisningsministeriet.¹⁷ I flere interview fremgår det desuden, at der i denne del af PPR-arbejdet generelt lægges forholdsmæssigt større vægt på arbejdet med vanskeligheder opstået i forbindelse med et igangværende skoleforløb for en elev med et handicap end på afklaring af skolevalget. Desuagtet betoner flere interviewpersoner, at PPR-afdelingerne ikke agerer principielt anderledes i forhold til de frie grundskoler end i forhold til kommunens folkeskoler.

Skolestruktur – Vi spurgte også overordnet til interviewpersonernes indtryk af udbuddet af frie grundskoler i de enkelte kommuner. Kommunerne er, som tidligere nævnt, udtrykt med en balance mellem store og små kommuner,

¹⁷ Frie grundskoler i Danmark modtager ikke offentlig finansiering fra deres beliggenhedskommune, men derimod fra staten i form af et generelt tilskud og fx de nævnte SPS-tilskud.

mere eller mindre urbaniserede kommuner osv. Dette afspejler sig i svarene i den forstand, at der er stor variation blandt de 64 frie grundskoler, som er beliggende i de kommuner, interviewpersonerne repræsenterer.

I den ene ende af spektret rummer én af kommunerne to frie grundskoler, i den anden ende er der repræsenteret en kommune med næsten 20 forskellige frie grundskoler. Der er ligeledes betydelig spredning i hvor stor en andel af kommunernes børn i grundskolealderen, som er indskrevet på en fri grundskole – i én kommune er andelen ca. 33 procent i et andet tilfælde ca. 15 procent. De enkelte skoler fordeler sig ligeledes på hele spektret fra små friskoler i landlige omgivelser med under 50 elever til store, bymæssigt placerede skoler med op imod 1.000 elever. Kommunerne rummer også på anden vis meget forskellige skoler, herunder fx både skoler med et bestemt religiøst eller pædagogisk værdigrundlag og skoler med en markant bogligt-faglig profil. Sluttelig skal det nævnes, at der efter interviewpersonernes erfaringer er meget stor forskel på, hvilken rolle ventelister til optagelse spiller for adgangen til den enkelte skole – spændende fra skoler hvor nye elever mere eller mindre har været skrevet op til optagelse fra fødslen, til skoler hvor der reelt ikke er ventelister. Mønsteret synes at være, at skolerne fra hver enkelt kommune overvejende falder i enten den ene eller den anden af disse to kategorier, men enkelte af interviewpersonerne nævner, at de ikke har det fulde overblik.

Udvælgelsen af en bredt sammensat gruppe af PPR-afdelinger sigter på at afspejle forskellighederne på tværs af landets kommuner og frie grundskoler.

Indholdet i PPR-rådgivningen

Det er gennemgående i de fleste af interviewene, at PPR-nøglefunktionen i forhold til børn med handicap er at klargøre det enkelte barns pædagogiske, sociale og faglige behov. En PPR-psykolog formulerer det således:

"Uanset om det handler om skolestartere eller om børn i mellemtrinnet, som begynder at have det vanskeligt med at være i det almene regi, så er min opgave at kortlægge barnets nærmeste udviklingszone og afdække støttebehovet."

En række interviewpersoner betoner i denne sammenhæng vigtigheden af de tværfaglige samarbejdsrelationer i kommunen (socialrådgivere, tale-høre- og synskonsulenter, fysio- og ergoterapeuter m.m.) såvel som inddragelse af forældrenes ønsker og viden samt eksterne samarbejdspartner (herunder særligt børne- og ungdomspsykiatrien).

I sidste ende *kan* denne vurdering munde ud i en beslutning om et skift til et specialpædagogisk skoletilbud,¹⁸ men flere interviewpersoner peger på, at forældre til børn med handicap generelt ser behov for et specialtilbud til deres barn oftere end PPR-afdelingerne, herunder også i situationer hvor barnets hidtidige frie grundskole ikke vurderer at kunne rumme barnet længere.

¹⁸ I flere af kommunerne ligger selve bevillingsbeslutningen dog i et selvstændigt visitationsudvalg.

Flere interviewpersoner giver ligeledes udtryk for, at gruppen af forældre til børn med handicap set under ét i forbindelse med det frie skolevalg ønsker en fri- eller privatskole oftere end det generelle gennemsnit blandt forældre til børn i den skolepligtige alder. PPR-afdelingerne er således også behjælpelige med generel information om de enkelte skolers værdier, profil og karakteristika (fx størrelsesforhold, fysiske rammer m.m.). Vores interviewpersoner lægger stor vægt på, at man som PPR-afdeling ikke anbefaler bestemte skoler eller det modsatte – dette uddybes nedenfor – men i konkrete tilfælde vil rådgivningen omfatte en vurdering af matchet mellem det enkelte barns behov, forældrenes værdier og skolens profil. En PPR-psykolog beskriver sin rolle som informationskilde med disse ord:

"Selvfølgelig vel vidende at privatskoler er meget forskellige, og nogle er bedre til at løse bestemte opgaver end andre, så det lægger vi heller ikke skjul på."

De fleste af interviewpersonerne pointerer dog samtidig, at man som udgangspunkt altid henviser forældrene til at tage direkte kontakt til den eller de skoler, de overvejer til deres barn. I den forbindelse er en vigtig del af rådgivningen at anspore og kvalificere forældrene til at være åbne og præcise omkring deres barns behov i dialogen med den enkelte skole.

I flere interview – herunder primært interview med personer med en ledelsesrolle – fremhæver interviewpersonen også, at en del af PPR's rolle er at tage højde for de lovgivningsmæssige og økonomiske rammebetingelser. Det handler om at sikre, at både forældre og frie grundskoler er opmærksomme på muligheden for at ansøge om SPS-midler, hvis barnets støttebehov berettiger det – dette er ikke altid en selvfølge, fremgår det – men også om nogle lidt mere kontroversielle mekanismer. Et par interviewpersoner nævner således, at frie grundskoler i praksis kan være mere åbne for at have to snarere end én elev med et handicap, som nødvendiggør en SPS-ansøgning, i en klasse. Der kan ansøges om SPS-midler, når et barns støttebehov er tolv lektioner eller derover, men skolen modtager ikke statslige SPS-midler svarende til det fulde støttebehov på tolv lektioner.¹⁹ Dette betyder, vurderer de, at skolen opnår nogle frihedsgrader til at tilrettelægge en støtteindsats i klasser med to elever med handicap, som reelt er tættere på det antal timer, der dækkes med SPS-midlerne,²⁰ end på de i alt 24 lektioner, der forudsættes i forbindelse med SPS-ansøgningerne.

Interviewpersonerne ser disse uformelle mekanismer som en del af det, man skal have opmærksomhed på i forbindelse med en kvalificeret PPR-rådgivning, der åbner for gode løsninger i det enkelte tilfælde.

¹⁹ Forskellen forventes dækket via skolens almindelige statstilskud udregnet som en "koblingsprocent" i forhold til den gennemsnitlige udgift pr. elev i Folkeskolen. I 2018 hæves koblingsprocenten til 76 procent mod 75 procent i 2017 ud fra et politisk ønske om at muliggøre en styrket inklusionsindsats fra de frie grundskoler. Se <https://www.regeringen.dk/nyheder/aftale-om-finansloven-for-2018>

²⁰ SPS-midler tildeles med en aftrapning i forhold til antallet af børn, der søges støtte til. Taxameteret fra det tredje barn, der søges støtte til, udgør således ca. 60 procent af taxameteret for det første barn.

Vores interviewpersoner tegner generelt et forholdsvis overensstemmende billede af indholdet i PPR-rådgivningen knyttet til skolegang på frie grundskoler for børn med handicap. En enkelt bemærkelsesværdig forskel skal dog fremhæves: PPR's aktive engagement i den langsigtede udvikling af privatskolernes inklusionsfaglige formåen beskrives meget forskelligt i interviewene. Enkelte interviewpersoner giver på den ene side indtryk af en meget aktiv og opsøgende PPR-indsats. En PPR-psykolog fra en bykommune siger fx:

"Jeg vil sige, at jeg også er entreprenør på det. Altså, vi i PPR har en kæmpestor aktie i ... at hjælpe skolen til at etablere en ramme, en kontekst, der matcher eleven, eller barnets behov. Vi venter simpelthen ikke på, at problemerne dukker op, for vi ved, at der skal noget særligt til for at få børn med handicap til at trives."

En række andre interview gav derimod det overordnede indtryk, at de pågældende PPR-afdelinger har en forholdsvis begrænset mulighed for og måske også ambition om på denne vis at facilitere inklusionsfaglig udvikling på den enkelte frie grundskole. I disse interview beskrives relationen mellem PPR-afdelingen og de frie grundskoler som ret distanceret sammenlignet med afdelingens relation til kommunens folkeskoler.

Nuancer i forhold til handicaptyper – I dette afsnit har vi hidtil ikke skelnet mellem forskellige typer af handicap. Det er dog væsentligt at afdække, om der er vigtige nuancer i billedet af PPR-rådgivningen knyttet til fx sanse-/bevægelseshandicap henholdsvis kognitivt eller udviklingsbetingede handicap. Dette var også en del af interviewene.

En gennemgående præmis for flere af interviewpersonernes svar på dette punkt var en skelnen mellem en lille børnegruppe, hvis funktionsnedsættelse reelt udelukker inklusion i en almenkontekst – fx børn med alvorlige multihandicap, autisme i særlig svær grad m.m. – og en meget større gruppe af børn, hvor PPR-vurderingen er, at der er et inklusionspotentiale. I forhold til sidstnævnte børnegruppe peger interviewpersonerne generelt på, at indholdssiden altid er specifik for det enkelte barn, den enkelte familie, herunder fx med tanke på skolens fysiske rammer. Grundlæggende er indtrykket dog, at PPR-rådgivningen ydes efter de samme principper på tværs af handicapgrupperne.

En række interviewpersoner fremhæver i den forbindelse, at børn med udadreagerende adfærd, herunder ikke mindst børn med en autisme- eller ADHD-diagnose i praksis fylder mest i samarbejdet med skolerne. Vurderingen er, at især denne gruppe udfordrer de frie grundskoler, ligesom børn med denne profil er særligt udsatte for at udvikle skolemistrivsel. En PPR-psykolog i en stor bykommune udtrykker det således:

"Jeg har langt flere forløb på privatskoler, som handler om kognitive og udviklingsbetingede udfordringer end om sanse-/bevægelseshandicap, fordi det er de børn, der i mine øjne har det sværest på privatskolerne."

Flere interviewpersoner er inde på, at dette billede både hænger sammen med, at det antalsmæssigt er den største handicapgruppe og med, at det er her, de

mest umiddelbart påtrængende problemer ses. Der kan også være udfordringer knyttet til adgangen til skolegang på frie grundskoler for børn med fx sanse-/bevægelseshandicap. Både skolerne og PPR-afdelingerne skal dog prioritere, og i det omfang interviewene forholder sig til dette spørgsmål, er det håndtering af udadreagerende adfærd, der kommer først. Elevgruppen udfordrer også folkeskolerne, men en del af interviewene indikerer, at der ses særlige udfordringer på de frie grundskoler.

Et yderligere aspekt blev fremhævet i flere interview: De store interesse- og pårørendeorganisationer på handicapområdet spiller til tider en supplerende, understøttende rolle for familierne i det enkelte afklaringsforløb. Udefra ser interviewpersonerne dette som en væsentlig ressource for de berørte familier, men især i et af interviewene peges der også på en ubalance mellem de brede handicapområder med en stærk organisering versus de mere sjældne handicap, hvor familierne ikke har de samme muligheder for at trække på denne form for bistand.

Neutralitet i rådgivningen – Afslutningsvis spurgte vi i denne del af interviewene til det grundlæggende spørgsmål om, hvorvidt interviewpersonerne oplever PPR-rådgivningen som neutral i forhold til det frie skolevalg mellem barnets distriktsskole (eller kommunens øvrige folkeskoler) og de frie grundskoler i familiens nærområde.

Det blev helt gennemgående kraftigt betonet i interviewene, at der ikke er tale om, at der fra PPR-afdelingernes side er en præference for en bestemt grundskoletype. Med en PPR-leders ord:

"Vi kan anbefale mellem en almen skole eller en ikke-almen skole, men vi kan ikke anbefale inden for almene skoler; på om det skal være en fri grundskole eller en folkeskole. Vi kan sige, hvor der har været gode erfaringer, hvad der kan tænkes osv. Men som sagt er det typisk forældrene, der egentlig kommer med skolen til os. De kommer og siger, 'vi kunne godt tænke os den her frie grundskole, hvad tænker I om det?'"

PPR-vurderingen af barnets behov kan gøre det enkelte skoletilbud mere eller mindre oplagt for det pågældende barn, men interviewpersonerne afviser generelt, at dette kan opfattes som en anbefaling af en specifik skole, endsige af en bestemt grundskoletype.

Dialogen med forældrene

Som helhed giver interviewene et godt overordnet indtryk af PPR-afdelingernes kommunikation med forældre til børn med handicap. Det fremgår frem for alt af en række interview, at forældrene typisk efterspørger uddybende viden om konkrete skoler set i forhold til PPR's vurdering af deres barns behov. Der spørges til faktuelle forhold som fx elevtal, klassekvotienter, fysiske rammer m.m., men også til mere grundlæggende faglige og værdimæssige forhold. I særdeleshed er det PPR's generelle erfaringer med den enkelte skoles pædagogik og sociale rammer, som har forældrenes interesse. En nuance i denne forbindelse

er, at forældrenes forhåndsviden om, at den enkelte fri- eller privatskole har mulighed for at sige nej til at optage deres barn, kan spille en stor rolle i dialogen. De ser ifølge især én af interviewpersonerne PPR-afdelingen som en værdifuld sparringspartner i forhold til at kunne præsentere deres "sag" bedst muligt over for skolen. Den generelle anbefaling til forældrene fra PPR-afdelingerne synes dog at være, at de bør lægge deres barns udfordringer og behov åbent frem (dette uddybes i det følgende).

Det fremgår ligeledes af adskillige interview, at selve valget mellem en fri grundskole og en folkeskole, typisk distriktsskolen, er et tema, forældrene hyppigt bringer op. Som nævnt i det foregående afsnit, er PPR-afdelingerne generelt uvillige til at rådgive med dette udgangspunkt og i form af direkte anbefalinger af bestemte skoler eller skoletyper. Den interviewede fagchef udtrykker det forholdsvis kontant:

"De spørger om det her med, om vi vil pege på noget for dem. Det er noget af det, der bliver spurgt om. Og det gør vi jo så ikke."

Der er dog også især én interviewperson, der oplever, at vægten i dialogen typisk snarere er på den nuancerede vurdering af den enkelte skoles egnethed i lyset af barnets behov – netop ikke på fx en konkret anbefaling af distriktsskolen eller et af alternativerne.

Et tredje tema, som er gennemgående i en række interview, er, at forældrene ofte spørger til den støtte, deres barn aktuelt får eller evt. kan tilbydes fremover. Det kan fx ske med afsæt i en undren over, at de oplever, at barnet i praksis "deler" en støtteperson med en anden elev i klassen med særlige behov – om dette kan være rimeligt.²¹ Men der spørges fx også til PPR's vurdering af de konkrete støttepersoner, som knyttes til det enkelte barn.

Interviewene rummer også forskellige variationer, herunder fx forskelle på tværs af kommunerne. Det gælder i særdeleshed en interviewperson, som kommer fra en kommune, hvor husstandsindkomsten er i den højeste ende. Hun fremhæver, at PPR-afdelingens dialog med forældre til børn i kommunen i en del tilfælde fokuserer på barnets muligheder for at udmærke sig skolefagligt, også når det kommer til den børnegruppe, der er tale om i denne sammenhæng. Som en yderligere nuance er der en enkelt interviewperson, en PPR-leder, som oplever et mønster i forhold til visse typer handicap, hvor dialogen i første omgang handler om, at forældrene skal komme overens med familiens situation. Det kan først være i form af en "erkendelsesfase", der vedrører forældrenes accept af, at deres barn overhovedet har et handicap. Dernæst en "forklarings-" eller "ansvarsfase", hvor fokus fra forældrenes side fx kan være på udredning og måske diagnosticering, som kan give dem en oplevelse af at få løftet noget af ansvarsbyrden af. Der tegnes med andre ord et billede af, at dialogen i visse tilfælde først "ad omveje" når frem til den konkrete afklaring af barnets skolegang.

²¹ Jf. diskussionen af skolernes konkrete forvaltning af SPS-støttemidlerne i det foregående afsnit.

Som helhed giver interviewmaterialet indtryk af, at dialogen med forældre til børn med handicap omkring det frie skolevalg fylder en del i PPR-afdelingernes dagligdag. Afslutningsvis skal det dog nævnes, at en enkelt interviewperson oplever, at forældre til børn med handicap forholdsvis sjældent inddrager PPR i fx kontakten til frie grundskoler i forbindelse med optagelse såvel som igangværende skoleforløb. Dette er dog som sagt en ret klar undtagelse.

Erfaringer med de frie grundskoler

Vi har bevidst ikke direkte bedt vores interviewpersoner give de frie grundskoler en "karakter" for deres inklusionsindsats set under ét. I stedet har vi undervejs i interviewene spurgt til PPR-afdelingernes erfaringer fra samarbejdet med de frie grundskoler fra forskellige synsvinkler. I praksis har dette givet et bredt og nuanceret indtryk af skolernes inklusionsindsats på handicapområdet.

Indledningsvis skal det fremhæves, at interviewene som helhed beskriver en stor variation – der er ikke noget simpelt svar på, om og i givet fald hvordan de frie grundskoler løfter deres del af inklusionsopgaven i forhold til børn og unge med handicap. Interviewpersonerne forbinder ikke mindst dette billede med variation i nogle ganske grundlæggende forhold – herunder hver enkelt skoles kultur, selvforståelse og i visse tilfælde skolens særlige historik og forankring i et lokalområde.

Interviewene tegner samlet et billede af, at en stor del af de frie grundskoler landet over faktisk gør et engageret forsøg på at inkludere børn med handicap; at de gerne vil kvalificere deres inklusionsindsats, at de tager imod hjælp fra PPR og at de ofte profiterer af den. I et par interview er dette endog det generelle billede:

"På de privatskoler, vi har, er der ressourcecentre, eller specialcentre, eller kompetencecentre ... Og ud fra det er der folk, der særligt bliver uddannet inden for AKT, Reading Recovery, VAKS, you name it. Så der vil være en stab af folk, som ved noget om specialpædagogik."

Ganske tankevækkende stammer citatet fra den samme PPR-psykolog, som lagde stor vægt på PPR-afdelingens aktive rolle som "medentreprenør" på kommunens frie grundskolers inklusionsfaglige kapacitet.²² Der var desuden også en PPR-psykolog fra en landkommune i den mindre privilegerede del af landet, som generelt vurderer, at de lokale frie grundskoler påtager sig en fuldgyltig del af inklusionsopgaven.

Gennemgående i en stor del af interviewene er dog, at der ifølge vores informanter findes en del frie grundskoler rundt omkring i kommunerne, der fra et PPR-perspektiv opleves som forholdsvis hurtige til at give op i forhold til igangværende skoleforløb, og som er ganske selektive i forbindelse med optagelse af nye elever med handicap. Det kan fx give sig udtryk i en næsten

²² Se afsnittet om indholdet af PPR-rådgivningen – især side 24.

principiel uvilje til at optage nye elever, der vil have behov for specialundervisning med afsæt i en SPS-ansøgning.²³ Med en PPR-leders ord:

"Så hvis du bare gør det op i procenter, så kan det godt være, at de frie grundskoler kan sige, 'vi tager lige så mange procent af dem, som folkeskolen gør, så vi løfter vores sociale ansvar', men det er en udvalgt procentdel. Der er selektion i, hvem det er, de har taget, og hvem det er de ikke har taget ind, som simpelthen stiller folkeskolen med de sværeste af de handicappede børn. De sværeste forstået på den måde, at det er dem, der er mest til skade eller forstyrrende for deres omgivelser."

Et par af interviewpersonerne oplever i denne forbindelse en stigende tendens til, at frie grundskoler tager nye elever ind "på prøve". Ifølge informanterne kan dette være ganske problematisk for det enkelte barn, hvis den pågældende skole reelt ikke går engageret ind i at finde løsninger på de problemer, der måtte opstå undervejs i en prøveperiode.

Som nævnt ovenfor forbindes dette overordnede mønster med karakteren af den enkelte skoles kultur og selvforståelse. En række interviewpersoner peger dog også, mere kontant, på skolernes omdømmepleje som en betydende faktor. En specialpædagogisk konsulent udtrykker det således:

"Man skal heller ikke glemme, at det jo er en privat virksomhed. De kan ikke have, hvis der er 16 børn i en klasse, at der er otte forældre, der pludselig melder deres barn ud; det kan de jo ikke have."

Enkelte frie grundskoler har desuden et markant fokus på den bogligt-faglige profilering af skolen via karaktergennemsnit på Folkeskolens prøver for 9. klassetrin.²⁴ Oplevelsen hos flere interviewpersoner er således, at dette kan influere på de pågældende skolars handlinger og beslutninger, fx vedrørende fastholdelse af skoleforløb for visse elever med handicaprelaterede udfordringer. Der er dog også en enkelt informant, en fagchef, som peger på utilstrækkelig inklusionsfaglig mestring på den enkelte skole – ikke manglende vilje – som den primære faktor.

Det er vigtigt at nævne, at flere interviewpersoner til tider også oplever en modsatrettet problematik knyttet til de frie grundskolers rolle: At konkrete skoler kan være for villige til at påtage sig en krævende specialpædagogisk udfordring set i forhold til deres kompetenceniveau og ressourcer. Det kan både dreje sig om, at skolerne – bedømt i forhold til barnets tarv – er for villige til at optage elever med et omfattende og fagligt krævende støttebehov og/eller for langsomme til at give op i forhold til de udfordringer, der opstår i igangværende forløb. Det kan fx gælde i forhold til meget dårligt begavede børn, som fra et PPR-synspunkt har behov for en specialpædagogisk ramme, herunder især når børnene når mellemtrin og udskoling. En medvirkende faktor i denne forbindelse

²³ Se afsnittet om interviewpersonernes erfaringsgrundlag, side 23-24.

²⁴ Bemærk, at disse resultater er offentligt tilgængelige på <https://uddannelsesstatistik.dk>.

kan ifølge en anden interviewperson være forældrenes intense ønske om at have barnet på en fri grundskole med en bestemt fx religiøs profil.

Adskillige interviewpersoner peger på, at visse handicaptyper alt andet lige er mere "populære" på frie grundskoler end andre: Det kan fx gælde børn med ordblindhed, mildere autismespektrumforstyrrelser, ikke for udfordrende fysiske handicap. Fællesnævneren er typisk, at handicappet ikke giver sig udtryk i udadvendt problemskabende adfærd. Det modsatte gør sig således gældende for børn med en voldsom, udadreagerende adfærd (fx børn med en autisme- eller ADHD-diagnose). I forhold til det samlede antal børn med handicap tager frie grundskoler måske nok en væsentlig del af opgaven, men der er tale om et selektivt udvalg, vurderer disse informanter. Med en PPR-leders ord:

"[d]er er en klar tendens til ... at der er færre børn med de udadreagerende handicap på privatskolerne; og dem der kommer ind, de kommer forholdsvis hurtigt ud igen. Hvorimod der er en langt større åbenhed for at have børn med indadvendte vanskeligheder, kontaktvanskeligheder, som jo ikke forstyrrer andre, og hvor handicappet hovedsageligt går ud over dem selv."

Også på dette punkt er nuancerne dog vigtige: Bestemte frie grundskoler er omvendt ifølge flere interviewpersoner særligt dygtige til at løfte netop opgaven med at inkludere fx autismediagnosticerede børn med en indadvendt profil. Især mange små friskoler tilbyder disse børn mere trygge og overskuelige rammer, men samtidig også en højere grad af ro og struktur i dagligdagen – begge dele typisk til gavn for børn i denne kategori.

Udslagsgivende faktorer for udfald

Et sidste tema i PPR-interviewene, som skal belyses her, er informanternes vurdering af, hvilke faktorer der erfaringsmæssigt er udslagsgivende i forhold til at forklare udviklingen i det enkelte skoleforløb. Der tænkes i første række på situationer, hvor der undervejs i et forløb på en fri grundskole opstår udfordringer knyttet til barnets handicap. Interviewpersonerne fremhævede både faktorer, der virker *for* eller *imod*, at en fri grundskole kan (og vil) fastholde et igangværende forløb på skolen for et barn med handicap. En del af interviewmaterialet lægger dog også op til, at en række af faktorerne kan have betydning for, om der overhovedet etableres et skoleforløb – altså om en fri grundskole kan og vil optage et givet barn med handicap som elev.

I praksis havde interviewpersonernes svar karakter af en række overordnede henvisninger til enkeltfaktorer, og den bedste måde at præsentere data på er derfor, vurderer vi, i form af en tabeloversigt (se Tabel 2 nedenfor). Oversigten opregner faktorerne og kategoriserer dem alt efter, om hver enkelt faktor forventes at virke *for* eller *imod*, at et skoleforløb kan fastholdes (kolonnen "Retning" i tabellen). Som det fremgår, er der også en kategori af faktorer, der både kan virke i den ene eller den anden retning afhængig af omstændighederne. Tabellen viser desuden, i hvor mange interview hver enkelt faktor er omtalt (kolonnen "Antal").

Især fire forhold er værd at fremhæve i forbindelse med oversigten. For det første bemærker man, at interviewene satte ganske mange faktorer i spil – i alt 22 faktorer fordelt på de ti interview.

I forlængelse heraf kan man for det andet konstatere, at faktorerne bredt tematiserer betydningen af den store aktørkreds, der ofte er en del af arbejdet med et skoleforløb for et barn med handicap.

Tabel 2 – Udslagsgivende faktorer nævnt i PPR-interview

Faktorer nævnt i interviewene med PPR-ledere og -medarbejdere	Retning	Antal
Tæt samarbejde ml. kommuner og frie grundskoler om inklusionsopgaven	+	2
Forældres viden om/opmærksomhed på de frie grundskoler som mulighed	+	2
Forældres åbenhed omkring deres barns udfordringer i dialogen med skolen	+	2
Bidrag fra børne- og ungdomspsykiatrien (herunder fx medicinering)	+	1
Skolers mulighed for få SPS-midler til to elever med handicap i én klasse	+	1
Korrespondance mellem forældres og skolers værdier/ideologi/religion	+	1
Skolers mulighed for at tilbyde overskuelige og strukturerede rammer	+	1
Omhyggelig optagelsesprocedure på den enkelte frie grundskole	+	1
Skolers generelle elevoptag (venteliste eller ej)	+/-	2
Skoleledelsers holdning til at prioritere inklusionsopgaven	+/-	2
Skolers kultur og selvforståelse ift. inklusionsopgaven	+/-	2
Familiers hverdagslogistik (transportafstand til skole)	+/-	2
Forældres mulighed for at bære merudgifter til forældrebetaling	+/-	1
Forældres erkendelse af eget ansvar og egen opgave	+/-	1
Kun delvis SPS-finansiering i forbindelse med specialpædagogisk støtte	-	3
Særlig søgning mod de frie grundskoler fra forældre til børn med handicap	-	2
Skolers utilstrækkelige inklusionsfaglige forudsætninger	-	2
Skolers utilstrækkelige viden om muligheder for at ansøge om SPS-midler	-	1
Forskudt udbetaling af SPS-midler ift. tidspunktet for, at støtten ydes	-	1
Skolers uvilje til at yde støtte uden for klasselokalet (frikvarterer m.m.)	-	1
Tab af social kapital i den klasse barnet går i på den frie grundskole	-	1
Generelt dysfunktionel familiedynamik	-	1

Note: I tabellen ovenfor henviser "skoler" til frie grundskoler.

Hvad angår skolernes rolle og karakteristika nævnes fx skolens ideologiske grundlag sammenholdt med forældrenes ditto, dens optagelsesprocedure, skoleledelsens holdning til inklusionsopgaven, skolens inklusionskultur generelt betragtet såvel som negativt virkende forhold som utilstrækkelige inklusionsfaglige forudsætninger, utilstrækkelig viden om SPS-ansøgningsmulighederne samt skolens uflexible holdning til at yde støtte

uden for klasselokalet (fx i frikvarterer). Hvad angår forældrenes rolle peges bl.a. på deres viden om muligheden af overhovedet at søge optagelse på en fri grundskole, deres åbenhed om barnets udfordringer i dialogen med skolen og deres erkendelse af egen opgave og ansvar i forhold til barnets skolegang. Også mere håndgribelige forhold som fx forældrenes evne til at bære merudgifterne til et skoleforløb på en fri grundskole bringes op. Det tværfaglige og tværorganisatoriske aspekt fremhæves også med positivt fortegn i form af en tæt samarbejdsrelation mellem frie grundskoler og PPR samt bidrag fra den regionale børne- og ungdomspsykiatri. Endnu en kategori af faktorer, som tillægges vægt, er betydningen af de økonomiske rammer for finansiering af en målrettet specialpædagogisk indsats – herunder i særdeleshed det forhold, at skolerne kun modtager delvis SPS-finansiering af udgifterne i forbindelse med egentlig specialpædagogisk støtte (svarende til mindst 12 lektioner om ugen). Tre interviewpersoner vurderer, at denne faktor kan have negativ betydning.

For det tredje er det interessant at notere, at der er forholdsvis få gengangere på tværs af interviewene. Der er med andre ord ikke nogen bestemte faktorer, som generelt står i første række, når man beder PPR-ledere og -medarbejdere tage stilling til det spørgsmål, der er i fokus i denne sammenhæng.

Sluttelig skal det fremhæves, at oversigten rummer en stort set ligelig fordeling på faktorer med positiv henholdsvis negativ betydning for udfald (otte faktorer i begge kategorier) – også hvis man ser på hvor mange gange, der henvises til faktorer i de to kategorier (elleve henholdsvis tolv gange). Der udpeges med andre ord både "fremmende" og "hæmmende" faktorer.

Nuancer i forhold til handicap typer – Tabeloversigten ovenfor går på tværs af de forskellige kategorier af handicap. Vi bad dog også vores informanter om at forholde sig til nuancerne på dette punkt.

En stor del af interviewpersonerne lægger vægt på at differentiere mellem forskellige handicap typer, hvor udsigten til at kunne fastholde (og overhovedet etablere) et skoleforløb på en fri- eller privatskole vurderes meget forskelligt.²⁵ I særdeleshed vurderes udsigterne for børn med handicap, der har en udadreagerende og udfordrende adfærd, som mindre gode. En PPR-psykolog formulerer det med disse ord:

"De børn, som har et handicap, der gør, at de bliver vældigt udadreagerende eller hyperaktive, motorisk urolige, er en større opgave end dem, som bare er dårligt begavede, som "bare" har brug for, at man sidder over for dem én-til-én lidt længere tid. De børn, som larmer mere og hænger i gardinerne, har man måske lidt lettere ved at have lyst til at skille sig af med i grove, grove træk."

Til gengæld oplever interviewpersonerne i vidt omfang en åbenhed over for og god evne til at rumme fx børn med sanse-/bevægelseshandicap – hvis det vel at

²⁵ Det skal dog nævnes, at flere interviewpersoner tværtimod ikke oplevede nogen væsentlig forskel på tværs af handicap typer.

mærke ikke skaber behov for væsentlige ændringer i skolens fysiske rammer²⁶ – samt børn med fx ordblindhed eller en indadvendt autismeprofil. Et par interviewpersoner fremhæver, at det kan spille ind, at handicapstøtte, som bevilges af kommunen i henhold til serviceloven, ikke indebærer en udgift for den enkelte skole (herunder fx en støtteperson til et barn med cerebral parese eller en synsnedsettelse). Tværtimod kan en kompetent støtteperson opleves som en generel gevinst for den enkelte klasse. Enkelte nævner dog en særlig problematik i denne forbindelse: Børn med varige kognitive funktionsnedsettelser har i praksis ringe udsigter til at kunne rummes på visse frie grundskoler med en markant bogligt-faglig profil. Fx nævnes det, at bestemte skoler har indført en optagelsesprøve, som i praksis gør det usandsynligt, at børn i denne gruppe overhovedet kan optages på skolen.

Et enkelt yderligere aspekt i denne forbindelse fortjener omtale: Et par interviewpersoner peger på, at forældre til børn med handicap kan have betydelig gavn af at trække på rådgivning og anden bistand fra handicapforeninger, pårørendeorganisationer m.m. Det påpeges dog, at organisationsniveauet på handicapområdet er meget varierende. Især i forhold til de mere sjældne handicaptyper er dette ofte kun i ringe grad en mulighed.

Opsamling

Analysen af interviewmaterialet underbygger, at vores PPR-interviewpersoner har et bredt, relevant erfaringsgrundlag, og at vores datagrundlag således nuanceret belyser udfordringer og tendenser i samarbejdet om børn med handicap mellem PPR-afdelinger og frie grundskoler.

Hvad angår indholdet i PPR-rådgivningen, viser interviewene generelt, at nøglefunktionen i forhold til børn med handicap er at klargøre det enkelte barns pædagogiske, sociale og faglige behov. Det fremgår i den forbindelse, at forældre til børn med handicap set under ét oftere ser et behov for et specialpædagogisk skoletilbud end de involverede PPR-afdelinger. Interviewpersonerne understreger generelt, at PPR-afdelingerne *ikke* direkte anbefaler bestemte skoler/skoletyper (eller det modsatte), men rådgivningen vil typisk omfatte en vurdering af matchet mellem det enkelte barns behov, forældrenes værdier og skolens profil. PPR er således en kilde til nuanceret erfaringsbaseret information om den enkelte skole. Det betones dog også, at man opfordrer forældrene til at tage direkte kontakt til skolerne – og i den forbindelse lægge barnets særlige behov åbent frem. Det fremgår af interviewene, at økonomien i forbindelse med at yde individuel specialpædagogisk støtte fylder en del i samarbejdet med skolerne. Det handler om at assistere skolerne i ansøgningsprocessen, men evt. også om at navigere i forhold til visse skolers "kreative" de facto-tilrettelæggelse af støtten.²⁷ Generelt beskrives indholdet i PPR-rådgivningen ret ensartet i interviewene. Der

²⁶ Flere interviewpersoner pointerer således, at der aktuelt ikke findes støttemuligheder for de frie grundskoler med dette for øje. Der findes med andre ord frie grundskoler, som reelt ikke er en mulighed for børn med visse typer sanse-/bevægelseshandicap.

²⁷ Se evt. uddybning på side 23-24.

synes dog at være betydelig forskel på, hvor aktivt den enkelte PPR-afdeling går ind i at understøtte inklusionsfaglig udvikling på de frie grundskoler. Især ét af interviewene beskriver PPR som decideret "medentreprenør" på dette område. Det er en beskrivelse, som ligger meget langt fra billedet i visse af de øvrige interview. Afslutningsvis skal det nævnes, at tendensen i interviewene er, at rådgivning til de frie grundskoler vedrørende børn med en udadreagerende adfærd fylder mest i billedet på handicapområdet.

Langt de fleste af interviewene beskriver, at dialogen med forældre til børn med handicap omkring det frie skolevalg fylder en del i PPR-afdelingernes dagligdag. Det overordnede billede er, at der især efterspørges uddybende viden om konkrete skoler set i forhold til PPR's vurdering af det enkelte barns behov. Ifølge en række interviewpersoner er et centralt tema dog også den støtte, som det enkelte barn bliver eller vil kunne blive tilbudt på en fri grundskole – herunder bl.a. med henvisning til situationer, hvor to elever med støttebehov i en klasse i praksis "deler" en støtteperson (jf. fodnote 27 ovenfor).

Vores interview tegner også et billede af PPR-afdelingernes generelle erfaringer med de frie grundskolers inklusionsindsats på handicapområdet. Hovedkonklusionerne er, *at* der er stor variation i hvor helhjertet skolerne går ind i dette arbejde; *at* mange skoler arbejder meget engageret og vellykket med handicapmålgrupper, men også at en del frie grundskoler opleves som hurtige til at give op i forhold til igangværende skoleforløb, og som tilbageholdende med optagelse af nye elever med handicap; *at* det omvendt også forekommer, at visse skoler efter en PPR-vurdering til tider strækker sig for langt i forhold til at rumme en elev med handicap; og at de frie grundskoler, ifølge en række interviewpersoner, er mindst tilbøjelige til at kunne optage og fastholde børn med et handicap og en voldsom, udadreagerende adfærd i et skoleforløb.

Sluttelig belyser interviewene, hvilke faktorer PPR-informanterne ser som særligt udslagsgivende især i forhold til at forklare udfaldet i situationer, hvor der undervejs i et forløb på en fri grundskole opstår udfordringer knyttet til barnets handicap. Interviewpersonerne udpeger en lang række faktorer, som bredt involverer den typiske aktørkreds – skoler, forældre, PPR, børne- og ungdomspsykiatri – såvel som de lovgivningsmæssige og økonomiske rammer for at yde specialpædagogisk støtte på den enkelte frie grundskole. Der er generelt forholdsvis få gengangere på tværs af interviewene, hvilket bl.a. må forbindes med kompleksiteten i de pågældende rådgivningsforløb. Igen blev det fremhævet i en række interview, at især de skoleforløb på frie grundskoler, hvor barnets handicap følges af en udadreagerende adfærd, har relativt mindre gode udsigter til at lykkes. Omvendt kan udsigterne være bedre for børn med sanse-/bevægelseshandicap, ordblindhed og en indadvendt autismeprofil.

INTERVIEW MED SKOLELEDELSESREPRÆSENTANTER

Andet og sidste led i undersøgelsens interviewbaserede del har fokus på de frie grundskolers syn på undersøgelsens tema generelt – og specifikt på resultaterne af dokumentanalysen og PPR-interviewene. Vi kontaktede skolelederen for en udvalgt fri grundskole med beliggenhed i hver af de kommuner, vi har gennemført PPR-interview i. Vi bad i den forbindelse skolelederen om et interview med den, i denne sammenhæng mest oplagte ledelsesrepræsentant for skolen.

Interviewene er gennemført med afsæt i en interviewguide med tre overordnede temaer:

- Skolens erfaringer med at optage og rumme elever med forskellige typer handicap
- Skolens erfaringer med forældredialogen i forbindelse med skoleforløb for børn med handicap.
- Interviewpersonens reaktioner på og fortolkning af mønstrene i undersøgelsens to øvrige dele

Datagrundlag

Udvælgelsen af ti frie grundskoler blandt de i alt 64 relevante skoler i vores database er sket ved tilfældighed,²⁸ dog med en hensyntagen til at sikre repræsentation af skoler af forskellig størrelse (elevtal) og art (skoleforeningsmedlemskab). Det viste sig i praksis ganske udfordrende at få interviewaftaler på plads, og vi nåede op på at have rettet henvendelse til i alt 24 forskellige skoler, før vi havde de ti interview i hus. I et enkelt tilfælde var det ganske enkelt ikke muligt at få et interview med en fri grundskole fra den først udvalgte kommune, så her måtte vi foretage en udtrækning af en skole fra en anden kommune, som ud fra vores stratificeringsparametre matchede den kommune, vi havde gennemført PPR-interview i.

Interviewene blev generelt gennemført med den overordnede ledelsesansvarlige for den pågældende skole, i et enkelt tilfælde interviewede vi dog en indskolingsleder. Vi gennemførte skoleinterviewene i perioden ultimo november til medio december 2017. Interviewene havde en varighed på ca. 35 minutter, og blev bearbejdet og kvalitetssikret efter den procedure, som er beskrevet i det foregående hovedafsnit om PPR-interviewene. Udskrifterne har et samlet omfang på 55 sider.

Som det var tilfældet i forbindelse med PPR-interviewene, skal der tages forbehold for, at analysen hviler på vurderinger fra et *udsnit* af de relevante skoler. I dette tilfælde er forbeholdet dog alt andet lige mere tungtvejende, i og med at der var et forholdsvis stort antal skoler, som enten ikke reagerede på vores gentagne henvendelser eller aktivt afviste at bidrage. Vi har ikke adgang til data, som kan muliggøre en bortfaldsanalyse, men det er vigtigt at være opmærksom på, at der kan være tale om et skævt bortfald, således at fx en

²⁸ Antallet 64 fremkommer ved, at vi som udgangspunkt har foretaget udvælgelsen blandt skoler med beliggenhed i de kommuner, vi har gennemført PPR-interview i.

gruppe af skoler med en bestemt faglig eller pædagogisk profil ikke er repræsenteret i interviewmaterialet.

Resultater

Dette afsnit er opbygget efter samme grundstruktur som afsnittet vedrørende PPR-interviewene. Det er dog kun to af de fem overskrifter, som er helt identiske (mærket med *):

- Elever med handicap på de enkelte skoler
- Skolernes generelle erfaringer med handicapmålgrupper
- Dialogen med forældrene*
- Skolernes respons på undersøgelsens øvrige resultater
- Udslagsgivende faktorer i forhold til udfald af konkrete forløb*

Elever med handicap på de enkelte skoler

Som led i interviewene bad vi vores informanter i overordnede træk beskrive deres aktuelle status, hvad angår elever med handicap. I Tabel 3 nedenfor er oplysningerne opsummeret og sat op i forhold til institutionsregistrets oplysninger vedrørende skolens elevtal. Det skal understreges, at vi ikke har bedt informanterne om at foretage en eksakt opgørelse som forberedelse til interviewet, så oversigten giver blot et omtrentligt billede baseret på interviewpersonernes skøn.

Tabel 3 – Aktuell status vedrørende elever med handicap (skoleledernes oplysninger)

Skoler	Elevantal	Elever med handicap
Skole nr. 1	150-200	Seks med SPS-støtte, især børn med ordblindhed og autisme
Skole nr. 2	300-350	Otte med SPS-støtte
Skole nr. 3	450-500	Børn med udfordringer i alle klasser, bl.a. syn, ordblindhed, ADHD
Skole nr. 4	50-100	Tre med ordblindhed, tre med ADHD
Skole nr. 5	50-100	Fire med ordblindhed
Skole nr. 6	150-200	Mange med diagnoser m.m.
Skole nr. 7	100-150	Stor andel i en bred handicapkategori, ordblindhed, div. diagnoser
Skole nr. 8	200-250	Mange med syns- og fysiske handicap, ordblindhed m.m.
Skole nr. 9	150-200	Syv-otte med SPS-støtte, desuden andre med vanskeligheder
Skole nr. 10	0-50	Ca. en tredjedel i en bred handicapkategori, især ordblindhed

Note: I henseende til skoleforeningsmedlemskab omfatter udvalget fem privatskoler, fire friskoler og en enkelt kristen friskole. Elevtal er sløret af anonymiseringshensyn.

Som det fremgår, har vi interviewet skoleledere fra skoler med et elevtal i alle ender af spektret. Alle interviewpersonerne henviser til, at deres skole aktuelt har et antal elever med handicap i henhold til den brede definition, som anvendes i denne forbindelse. Og alle interviewpersoner giver udtryk for, at skolen ønsker at være åben for børn med handicap. Samtidig er det dog indtrykket, at inklusion af

børn og unge med handicap ikke fylder lige meget på de respektive skoler. Som helhed afspejler interviewene da også, at visse af skolerne tager et betydeligt ansvar på området, mens elevgruppen med handicap forholdsmæssigt fylder noget mindre i andre tilfælde. Det overordnede billede er desuden, at skolerne i særlig grad har elever med ordblindhed og i et vist omfang kognitivt eller udviklingsbetingede diagnoser, mens det kun er et mindre antal skoler, som aktuelt har elever med sanse- eller bevægelseshandicap.

Skolernes generelle erfaring med handicapmålgrupper

Vi spurgte desuden mere bredt til skolernes erfaringer fra de seneste to år med handicapmålgrupper ud fra tre forskellige synsvinkler: Optagelse af nye elever; optagelse af elever, som overføres fra et specialpædagogisk skoletilbud; og håndtering af vanskeligheder i igangværende skoleforløb.

Optagelse – Det generelle billede i interviewene er, at skolerne faktisk tilbagevendende modtager ganske mange ansøgninger om optagelse fra familier med børn med handicap; at skolerne som udgangspunkt ønsker at stille sig imødekommende i den forbindelse; men også at skolerne er nødt til at foretage en løbende vurdering af, om de klasser, der er tale om, kan bære, at der kommer et nyt barn ind med særlige behov – og af om skolen i det hele taget har de nødvendige kompetencer i lyset af det pågældende barns specifikke udfordringer. En skoleleder på en lille, forholdsvis nyoprettet privatskole siger således:

"Men jeg vil så også sige, at der er rigtig mange, der søger os, fordi de er bekymret for, at deres børn med særlige behov simpelthen ikke trives i folkeskolen, og derfor vil de gerne have, at de kommer til at gå hos os. Og der må vi sige nej til en del."

Interviewpersonen understreger, at skolen gerne vil tage et medansvar for inklusionsopgaven – og at den da også gør det – men at det økonomiske grundlag for en ny fri grundskole nødvendiggør, at man altid omhyggeligt vurderer om det er hensigtsmæssigt at optage en yderligere elev i denne kategori. En række interviewpersoner er åbne omkring, at ikke alle ansøgninger kan imødekommes.

Interviewene tegner dog samtidig et billede af, at processen i forbindelse med optagelse af nye elever udspiller sig meget forskelligt, alt efter om den pågældende skole har en omfattende venteliste eller ej. På nogle af de udvalgte skoler, fremgår det, har de fleste nye elever været skrevet op til optagelse mange år i forvejen – ligesom mange fx optages på baggrund af, at familien allerede har et eller flere børn på skolen.²⁹ På den ene side betyder dette, at kun bestemte familier reelt har mulighed for at få deres børn optaget. På den anden side pointerer skolelederne, at man strækker sig langt for at kunne rumme alle de børn med handicap, der måtte være i familier, der som beskrevet har en langvarig relation til skolen. På andre skoler er indtrykket, at der i højere grad

²⁹ Også andre forhold kan spille ind – en af skolerne drives fx med et katolsk udgangspunkt og katolske familier har således en fortrinsstilling i forbindelse med ansøgning om optagelse.

kan være åbne pladser i spil, fx frem mod et nyt skoleårs begyndelse. Her er det den ovenfor beskrevne, løbende vurdering, der bliver afgørende.

Et enkelt interview bringer en anden nuance frem: Den pågældende skole er en "protestskole" oprettet i forbindelse med en skolelukning for nogle år tilbage. Dette har konsekvenser på den måde, at ansøgninger fra familier i skolens forholdsvis veldefinerede lokalområde behandles anderledes end øvrige ansøgninger. Skolelederen siger åbent, at mens man gør alt for at imødekomme ansøgninger vedrørende bl.a. børn med handicap fra lokalområdet, er man lidt mere varsom med at imødekomme øvrige ansøgninger i denne kategori.

Overførsel fra et specialpædagogisk skoletilbud – Med vedtagelsen af inklusionsloven i 2012 er der generelt kommet styrket fokus på at skabe forudsætninger for inklusion af bl.a. børn med handicap i landets almene grundskoletilbud.³⁰ Siden da er ca. et procentpoint af en børneårgang således overgået fra et segregeret tilbud til almen undervisning.³¹ På denne baggrund spurgte vi til skolernes erfaringer med at optage elever, der er kommet til skolen fra et specialpædagogisk skoletilbud.

De fleste af skolerne har ikke optaget elever på dette grundlag inden for de seneste to år. To skoleledere svarer dog bekræftende på spørgsmålet, mens yderligere en enkelt henviser til et tilfælde, der ligger længere tilbage i tid. De to skoler, der faktisk har denne type erfaringer, er meget forskellige: Den ene er en lille friskole i et udkantsområde, den anden er en stor privatskole i en af landets største byer. I førstnævnte tilfælde handler det ifølge skolelederen ikke mindst om børn med ordblindhed, som kommer fra et tilbud, der også rummer fx børn med ADHD og autisme, og som forældrene derfor har set som fejlplaceret. I sidstnævnte tilfælde indgår ansøgningerne i den almindelige, løbende vurdering, men ledelsesrepræsentanten (en indskolingsleder) pointerer, at disse ansøgninger fra sag til sag udløser en grundig vurdering af, om skolen kan binde an med opgaven.

Vanskeligheder i igangværende skoleforløb – Vi spurgte sluttelig til skolernes erfaringer og procedurer i forbindelse med skoleforløb for børn med handicap, hvor der opstår vanskeligheder i form af fx mistrivsel, problemskabende adfærd m.m. Overordnet tegner interviewene ikke et billede af, at denne type udfordringer er hyppigt forekommende på skolerne. Til gengæld giver de fleste af vores informanter udtryk for, at skolerne normalt formår at håndtere disse, således at barnet kommer i trivsel igen, og fortsat kan rummes på skolen. Typisk nævner vores informanter kun ganske få, eller slet ingen undtagelser fra det seneste par år.

En række interviewpersoner lægger i den forbindelse vægt på, at de respektive skoler har tydelige arbejdsgange og handleveje på dette område, fx i form af vejledninger og "handlingshjul", handleplaner, teamorganisering med adgang til

³⁰ Jf. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=141611>

³¹ Se en opgørelse her: <https://uvm.dk/statistik/grundskolen/elever/specialundervisning>

sparring, mødefora, evalueringstiltag osv. Lederen for en forholdsvis stor privatskole beskriver dette arbejde således:

"Vi har et system, hvor vi har det, vi kalder pædagogisk forum, og der kommer bekymringsbørn på, og der er sådan et fint skema, hvor lærerne udfylder, hvad de har gjort, og hvilket samarbejde har de med forældrene og sådan noget."

Samtidig betoner flere også vigtigheden af i konkrete tilfælde at kunne trække på et rådgivende og udredende bidrag fra PPR og psykiatrien.

Nuancer i forhold til handicapter – I det ovenstående skelner vi kun i ringe omfang mellem børn med forskellige typer af handicap. Vi bad dog også skolelederne om at uddybe og nuancere deres svar med dette for øje.

En enkelt interviewperson fremhæver vigtigheden af ikke at overbetone betydningen af det specifikke handicap, skal det nævnes. Han argumenterer tværtimod for, at vellykket inklusion i høj grad handler om at se og imødekomme det enkelte barns profil og behov. Generelt giver interviewene dog en del præciseringer af skolernes erfaringer set i forhold til forskellige typer handicap.

I flere interview beskriver skolelederne gode praktiske erfaringer med at rumme børn med sanse- og bevægelseshandicap. Det sker bl.a. under henvisning til særligt velegnede fysiske rammer, men det nævnes også, at denne type handicap ofte kan håndteres via nogle forholdsvis konkrete, "tekniske" tiltag og forholdsregler (hvor bl.a. it-hjælpe midler giver nye handlemuligheder). En noget større andel af interviewpersonernes skoler har dog få eller slet ingen erfaringer med denne gruppe; typisk med baggrund i skolebygninger, som skaber store udfordringer i forhold til at få en skoledag til at hænge sammen. Man prøver med forskellige midlertidige løsninger (fx at bære et barn hen til undervisningslokalet), men det er svært at finde langtidsholdbare løsninger under disse omstændigheder, fremgår det.

Samlet set indikerer interviewene, at børn med handicap og en udadreagerende adfærd presser sig mest på i det daglige, hvorfor denne gruppe også ofte tager mest opmærksomhed. Flere skoleledere oplever dog samtidig, at deres skoler har ganske gode erfaringer med at håndtere denne type udfordringer, mens det kan være sværere at afgøre, hvor godt man lykkes i forhold til de stille og indadvendte børn med handicap. I flere interview tematiseres fx inklusion af børn med en profil inden for autismspektret. Interviewpersonerne ser grundlæggende positivt på mulighederne for at lykkes på dette område – en skoleleder nævner fx, at der kan være nogle muligheder for at vende barnets særlige kognitive profil til en form for ressource i den sociale kontekst. At denne elevgruppe ofte giver anledning til krævende inklusionsfaglige udfordringer, står dog klart.

En fællesnævner i en række interview synes at være, at det faktisk er konkrete børns problemskabende, voldsomme adfærd, som i særlig grad udfordrer skolernes inklusionskompetencer til grænsen, snarere end disse børns diagnose som sådan – fx en autistisk neuroprofil. En enkelt interviewperson nævner dog, at børn med tidlige emotionelle skader og en tilknytningsmæssig forstyrrelse

efter hans erfaring stiller særligt store krav til faglighed og løsninger. Indtrykket er, at skolerne især oplever at måtte opgive at løfte en inklusionsopgave i forhold til børn, som har et decideret behandlingsbehov.

Inklusionskulturen på skolerne – I forlængelse af drøftelsen af skolernes erfaringer med elever med handicap bad vi, som en afrunding af interviewtemaet, vores interviewpersoner give en overordnet beskrivelse af deres respektive skolars "inklusionskultur". Som det fremgik af det foregående hovedafsnit med afsæt i PPR-interviewene, er netop skolernes grundlæggende organisatoriske kultur en faktor, der tillægges betydning i en inklusionssammenhæng af bl.a. fagfolk i PPR-afdelingerne. Det har derfor interesse at få et indblik i skolernes selvforståelse på dette område.

Man kan på dette punkt i grove træk rubricere skolerne i tre kategorier. For det første svarer seks af interviewpersonerne mere eller mindre sammenfaldende, at man ser det som vigtigt med en grundlæggende rummelighed; at de frie grundskoler som udgangspunkt også skal være en mulighed for børn med handicap. Samtidig pointerer flere, at skolen ønsker at have en bredt sammensat elevgruppe. Disse skoler ønsker med andre ord tage ansvar – men kun op til en grænse. I en vis forstand handler dette grundlæggende om interessevaretagelse for den enkelte skole. Skolelederne er tydeligvis meget opmærksomme på deres ansvar for skolens elevgruppe som helhed. En skoleleder fra en forholdsvis stor privatskole i en udkantskommune³² formulerer det således:

"Jeg synes, at vi har en kultur, der hedder, dem skal vi også tage en del af. Langt de fleste med handicap kan vi også få noget tilbage fra. Selvfølgelig dem, der er virkelig udadreagerende, som virkelig er i trivselsproblemer, der er det svært at se, hvad får klassen ud af det, hvad får vi som skole ud af det. Men langt de fleste, de har jo nogle specielle evner, nogle specielle måder at angribe ting på, som man kan lære af, som man kan blive inspireret af og måske have lidt sjov af."

I den anden kategori har vi placeret tre skoler, som arbejder på et religiøst værdigrundlag – to har et katolsk ståsted og én arbejder på et folkekirkeligt grundlag. Disse interviewpersoner besvarer spørgsmålet med tydeligt afsæt i dette værdigrundlag. En indskolingsleder fra en stor katolsk privatskole udtrykker det fx således:

"Vores menneskesyn, som vi gør et stort nummer ud af at formidle for børnene, det siger os jo, at vi som mennesker har samme værd, uanset hvordan vi er født og skabt. Og vi skal vise respekt og tolerance og omsorg over for alle, uanset om man nu har handicap eller ej. Vi synes jo også, at vi har et socialt ansvar at leve op til, det har vi også i vores personalegruppe."

³² Det skal bemærkes, at interviewet i øvrigt viste, at den pågældende skole har en forholdsvis beskeden andel elever med handicap set i forhold til det samlede elevantal.

Interviewpersonerne fra skolerne i denne kategori omtaler ganske vist også grænserne for, hvor langt deres skole kan gå i forhold til at tage medansvar for den samlede inklusionsopgave – med henvisning til nogle af de samme mekanismer som i den første gruppe af skoler. Sprogbrugen i interviewene med de religiøst funderede skoler er dog generelt mindre forbeholden og mere tydelig på dette område.

Sluttelig er der en enkelt skole, som synes at udgøre et særtilfælde i denne sammenhæng. Det drejer sig om en lille friskole fra en landkommune. Friskolen har af forskellige årsager opbygget en kompetencemæssig specialisering i forhold til en bestemt handicapgruppe, som i dag udgør en central del af skolens driftsgrundlag. Med skolelederens ord:

"For os er det jo også et eksistensgrundlag, det skal man ikke tage fejl af. Der er nogle støttebetingelser, der gør, at vi strækker os vidt for at rumme elever, fordi det simpelthen er et eksistensberettigende grundlag. Så på den måde er vi måske lidt atypiske."

Det grundlæggende budskab er, at en ambitiøs tilgang til at løfte især bestemte typer inklusionsopgaver er dybt indskrevet i skolens selvforståelse, og således ikke til diskussion.

Opsamlende kan man sige, at alle ti skoleledere giver klart udtryk for, at deres skoler ønsker at bidrage til at løfte opgaven med at inkludere børn med handicap i et alment læringsmiljø. Beskrivelserne af de respektive inklusionskulturer afslører dog også – som det er fremgået – nogle gradforskelle i forhold til, hvor forpligtende italesættelsen er.

Dialogen med forældrene

Det fremgik af det foregående hovedafsnit, at PPR-afdelingernes dialog med forældre til børn med handicap præges af forældrenes ønske om uddybende viden om konkrete skoler set i forhold til det enkelte barns behov og om den støtte, som det enkelte barn kan tilbydes på en fri grundskole.

Generelt ligger det billede, der tegnes i skolelederinterviewene, ganske tæt på den ovenstående beskrivelse. En række interviewpersoner fremhæver således – med forskellige ord – at forældrene typisk har særligt fokus på, om skolen kan matche det pågældende barns behov bedre end fx familiens distriktsskole. En enkelt skoleleder nævner, at han får spørgsmål til skolens pædagogiske grundtanker, men tyngden i interviewene er på mere konkrete forhold. Det kan fx gælde skolens mulighed for at tilbyde en højere grad af overskuelighed, ro og struktur end alternativet, men det kan også dreje sig om tilgangen til at arbejde handleplansbaseret med at imødekomme barnets udfordringer – evt. med inddragelse af kommunens PPR-afdeling. Som en tredje variant er der en skoleleder, som nævner, at fx forældre til børn med ordblindhed kan spørge til, hvor mange børn med fx en ADHD- eller autisme-diagnose, der er i klassen og på skolen. Forældre til børn med handicap kan med andre ord også have en

opmærksomhed på og evt. bekymring for, i hvilket omfang skolen tager et vidtgående inklusionsansvar.

Ligeledes er det gennemgående i en række interview, at der spørges ganske konkret til støttemulighederne. Herunder i hvilket omfang der kan indsættes fagligt kvalificerede støttetimer og trækkes på andre typer af ressourcer og tiltag (fx it-rygsæk, brug af mikrofoner, særligt tilpasset klasseindretning osv.).

En del af interviewene giver også et vist indtryk af, hvordan skolerne typisk forholder sig til de ovennævnte forældrespørgsmål. På den ene side betones det, at skolerne går positivt og konstruktivt ind i denne form for dialog. På den anden side understreger flere interviewpersoner, at skolen skal afbalancere forskellige hensyn. En skoleleder formulerer det fx således:

"Det er jo der, hvor vi selvfølgelig har en dialog. Vi kan ikke bare love dem støtte. Vi skal have en PPR-vurdering; hvis de har en vurdering med, så tæller det meget, men vi skal også ind og kigge på det selv, før vi bare søger."

En anden skoleleder pointerer, at et forældreønske om, at skolens dagligdag fungerer mest muligt struktureret fx til gavn for et barn med en autismespektrumforstyrrelse skal afbalanceres med skolens ønske om at tilbyde dygtige neurotypiske elever en stimulerende og udfordrende skolegang.

Skolernes respons på undersøgelsens øvrige resultater

I forbindelse med gennemførelsen af skolelederinterviewene forelå data fra dokumentanalysen samt alle eller de fleste af PPR-interviewene allerede. Det betød, at vi havde mulighed for at efterspørge interviewpersonernes reaktion på og udlægning af det overordnede databillede – som vi i korthed præsenterede med disse ord:

- Ca. 2/3 af 150 udvalgte grundskoler henviser ikke tydeligt til deres muligheder for at understøtte skolegang for børn og unge med handicap i deres forældrerettede elektroniske kommunikation. De udvalgte folkeskoler gør det dog i noget større omfang end de udvalgte frie grundskoler.
- Mange frie grundskoler arbejder ifølge PPR-interviewpersonerne engageret og vedholdende med målgruppen. En del af disse skoler vurderes dog som mindre tilbøjelige til at optage børn med handicap, og som forholdsvis hurtige til at opgive at videreføre igangværende skoleforløb for målgruppen, når der opstår vanskeligheder.

Respons på dokumentanalysens resultater – Konfronteret med den gennemsnitlige forskel på folkeskoler og frie grundskoler havde enkelte af vores informanter umiddelbart svært ved at pege på konkrete bud på årsager til databilledet – og en del gav i øvrigt udtryk for tvivl om, hvorvidt deres egen skoles hjemmeside havde denne type henvisninger. Alle ti endte dog med at have et bud på en udlægning.

For det første tog flere interviewpersoner afsæt i en sammenligning mellem folkeskoler og frie grundskolers driftsbetingelser: En folkeskole *skal* som udgangspunkt optage distriktets børn med et handicap, derfor er det fra synspunkt særligt nærliggende, at den bør beskrive sine handlemuligheder og beredskab på skolens hjemmeside. Samtidig er folkeskolerne typisk større end de frie grundskoler,³³ hvilket udgør en yderligere grund til at de typisk har et større volumen i indsatsen for elever med særlige behov. Disse forhold betyder tilsammen, at folkeskolerne alt andet lige oftest vil have en mere komplet vifte af handlemuligheder at beskrive, lyder ræsonnementet.

I forlængelse af dette vurderer en række interviewpersoner for det andet, at det kan være svært og ressourcekrævende at beskrive denne del af arbejdet på de frie grundskoler på tilfredsstillende vis. Den enkelte skole har måske nok en del forskellige muligheder for støtteindsatser og -tiltag, men disse anvendes typisk ikke efter en simpel formel, som egner sig til en kort beskrivelse. En af skolelederne nævner i den forbindelse, at hun flere gange har været ude for, at forhold, som hun havde frygtet ville virke ekskluderende for fx elever med et synshandicap – hun fremhæver skolens mange trapper – har kunnet håndteres meget tilfredsstillende i konkrete tilfælde via belysning, skiltning, aftaler om assistance m.m. I dette lys vil skolerne måske ikke prioritere denne opgave set i forhold til andre kommunikationsindsatser. Det nævnes i den forbindelse af flere, at frie grundskoler bruger mange ressourcer på informationsmøder, rundvisninger, optagelsessamtaler m.m. En skoleleder tillægger det desuden betydning, at der er en række andre eksplicite krav til hjemmesideindholdet – han nævner fx, at skolens opdaterede antimobbe-strategi skal være tilgængelig på hjemmesiden.

For det tredje er især to informanter inde på, at en eksplicit omtale af skolens indsats i forhold til børn med særlige behov ganske enkelt ikke er en "vindssag" i forhold til skolens brede interessentkreds, herunder nuværende såvel som potentielle elever og deres forældre. En tilbageholdenhed i forhold til at omtale dette emne kan på den måde opfattes som udtryk for omdømmepleje. Lederen for en lille nystartet privatskole forklarer det fx på denne måde:

"[H]vis det udadtil fremstår på hjemmesiden som om, at her kan der gå rigtig mange elever med særlige behov, så er det klart, at så er der også nogen, der bliver afskrækket. Mange forældre flytter jo netop deres børn fra folkeskolen på grund af inklusionen, ikke?"

Respons på PPR-interview – Skolelederne udtrykker sig ikke alle lige kategorisk, men det generelle billede i interviewmaterialet er, at vores interviewpersoner ser deres egen skole som en ansvarlig bidragyder til inklusionsopgaven på området. Samtidig rummer flere interview dog en erkendelse af, at der findes en udbredt, mere negativ opfattelse i dele af offentligheden; en opfattelse af at fri- og privatskolerne ikke altid går forrest i

³³ I vores udvalg på 150 skoler var det gennemsnitlige elevtal i folkeskolerne 499, mens de udvalgte frie grundskoler havde 223 elever i gennemsnit.

denne sammenhæng. En indskolingsleder fra en privatskole i en forstad til en af landets største byer formulerer det på denne måde:

"Jamen, det har jo alle dage været i folkemunde, at privatskolerne kan vælge og vrage, hvem de vil optage, og de tager kun de gode børn. Og sådan er virkeligheden ikke, men det er svært at lave om på det billede. Og det er jo fuldstændig korrekt, at vi kan sige til et barn, 'vi kan ikke tilbyde en plads her'. Men jeg synes, det sker på et sagligt grundlag, og ikke bare noget med, 'dem gider vi ikke have, fordi de er besværlige'."

Interviewpersonerne forbinder denne opfattelse i offentligheden med to ting. For det første det forhold at man som fri grundskole lovgivningsmæssigt faktisk *har* en mulighed for at sige nej til at optage et givet barn, som ikke er åben for barnets distriktsfolkeskole. Det være sig under henvisning til manglende plads, men også fx med henvisning til balancen i elevgruppens aktuelle sammensætning eller til begrænsningerne i skolens inklusionsfaglige kompetencer. Som det fremgik af denne rapports indledningsafsnit, er frie grundskoler principielt frit stillet i denne sammenhæng.

For det andet fremhæver en række skoleledere den ligeledes lovgivningsbestemte adgang til at indstille en given elev til et skift af skoletilbud i konkrete tilfælde. Flere interviewpersoner lægger ikke skjul på, at dette faktisk forekommer, men de understreger samtidig, at det sker sjældent, og at skolen gør sig umage med at bidrage til at finde en god ny løsning sammen med familien. En friskoleleder påpeger i denne forbindelse, at de pågældende elevers nye skoletilbud, for så vidt angår hans skole, altid er endt med at overgå til et specialpædagogisk regi.

I denne forbindelse skal det sluttelig nævnes, at en enkelt skoleleder giver udtryk for, at hans skole faktisk kun modtager forholdsvis få henvendelser fra familier med børn med handicap. Han siger dermed også, at der alene af denne grund er en naturlig grænse for, hvor mange elever med denne type udfordringer skolens elevgruppe kommer til at rumme.

Tre skolelederinterview skille sig dog ud i forhold til det ovenstående billede på et bestemt punkt: De nævnte interviewpersoner giver udtryk for en oplevelse af, at visse skoler faktisk gennem deres praksis giver et vist belæg for en kritik af de frie grundskolers inklusionsbidrag set under ét. Alle tre understreger dog, at de ikke udtaler sig på baggrund af eksakt viden, men snarere i form af gisninger, som nok er erfaringsbaserede, men også forbundet med usikkerhed.

En skoleleder fra en lille friskole henviser fx til mangeårig erfaring fra flere forskellige friskoler, og siger:

"Nu er det en fordom jo, men jeg tænker, at nogle af de større frie grundskoler omkring nogle af de større byer, de har simpelthen mulighed for at sige nej. De har måske også en venteliste. Hvis man har en venteliste, så kan man jo så sige, så er der en prioritering på den liste, og det er normalt ikke noget, man skifter med, hvordan man gør."

En skoleleder fra en lille privatskole i et udkantsområde har tilsvarende en fornemmelse af, at især visse byskoler med lange ventelister vægter andre hensyn (fx skolens karaktersnit) over et inklusionsansvar i forhold til elever med særlige behov.

Udslagsgivende faktorer for positive udfald

Vi spurgte også skolelederne til deres syn på, hvilke faktorer der efter deres erfaring er udslagsgivende i forhold til at sikre en positiv udvikling i det enkelte skoleforløb for et barn med handicap – herunder i særdeleshed i situationer, hvor der opstår vanskeligheder undervejs. Som det var tilfældet i hovedafsnittet vedrørende interviewmaterialet fra udvalgte PPR-afdelinger, har vi foretaget en optælling og kategorisering af de faktorer, der blev bragt op i forbindelse med interviewene. Resultatet er gengivet i Tabel 4 nedenfor.

Tabel 4 – Udslagsgivende faktorer nævnt i skolelederinterview

Faktorer nævnt i interviewene	Retning	Antal
Tillidsfuldt, forpligtende samarbejde mellem skole og hjem	+	5
Netværkets erkendelse af grænserne for inklusion i konkrete tilfælde	+	4
Forældres åbenhed omkring deres barns udfordringer i dialogen med skolen*	+	3
Skolers mulighed for at tilbyde overskuelige og strukturerede rammer*	+	2
Skolers strukturerede, handleplansstyrede inklusionsindsats	+	1
Samarbejde med børne- og ungdomspsyk. (fx diagnosticering, medicinering)*	+	1
Skolers mulighed for få SPS-midler til to elever med handicap i én klasse*	+	1
Samarbejdet ml. kommuner og frie grundskoler om inklusionsopgaven*	+/-	4
Forældres erkendelse af eget ansvar og egen opgave*	+/-	2
Forældres mulighed for at bære merudgifter til forældrebetaling*	+/-	1
Kun delvis SPS-finansiering m.m. i forbindelse med specialpædagogisk støtte*	-	4
Forskudt udbetaling af SPS-midler ift. tidspunktet for, at støtten ydes*	-	2
Netværkets fokus på diagnosticering frem for på barnets ressourcer	-	1
Udfordringer knyttet til skolers fysiske rammer	-	1

Note: I tabellen ovenfor henviser "skoler" til frie grundskoler. * = faktorer som også indgik i oversigten på basis af PPR-interviewene.

Mønsteret adskiller sig på flere punkter fra den tilsvarende oversigt på basis af PPR-interviewene. Skolelederne nævner for det første en del faktorer, som ikke figurerede i PPR-interviewene, ligesom en stor del af "PPR-faktorerne" omvendt ikke indgår i Tabel 4 – gengangerne er mærket med "*". For det andet nævner skolelederne betydeligt færre *forskellige* faktorer (14 mod 22), mens de til

gengæld i højere grad fremhæver nogle af de samme kandidater³⁴ – fire forskellige faktorer nævnes af halvdelen eller næsten halvdelen af informanterne:

- Tillidsfuldt, forpligtende samarbejde mellem skole og hjem
- Netværkets erkendelse af grænserne for inklusion i konkrete tilfælde
- Samarbejdet mellem kommuner og skoler
- Den kun delvise finansiering af udgifterne til specialpædagogisk støtte³⁵

Sluttelig er det værd at bemærke, at bestemte faktorer og aspekter ikke ses i helt det samme lys i de to dele af interviewmaterialet. Det gælder på den ene side samarbejdet mellem kommuner og skoler, hvor flere PPR-folk særligt fremhæver det positive potentiale i denne forbindelse. I oversigten ovenfor er faktoren dog placeret i "+/-"-kategorien, da især én af interviewpersonerne peger på en negativ betydning – fx i form af mange udskiftninger på posten som skolens kontaktperson i PPR-afdelingen. På den anden side er synet på børne- og ungdomspsykiatriens rolle også mere tvetydig i denne sammenhæng. Konkret udtrykt ved at én skoleleder fremhæver det afklarende ved diagnosticering og eventuelt medicinering,³⁶ mens en anden oplever en ensidig fokusering på udredning og diagnosticering frem for på barnets ressourcer i det formelle og uformelle netværk som et potentielt problem i forhold til at opnå et vellykket udfald.

Nuancer i forhold til handicapter – I det ovenstående skelnes ikke mellem forskellige handicapter, men interviewpersonerne gav dog nogle uddybende nuanceringer med dette fokus.

Især én af interviewpersonerne lagde vægt på, at skolernes indsats for børn, hvor et handicap kombineres med udadreagerende adfærd – et område som udfordrer skoler, viser vores interview – kan fremmes ved at sætte mere fleksibelt og målrettet ind, herunder fx også uden for klasselokalet, med særlig vægt på projektuger m.m. Aktører og støttesystemer bør tage bestik af dette, pointerer han.

Flere andre interview rummede tilsvarende henvisninger til forskellige typer målgruppespecifikke handlemuligheder. Fx fremhæver én informant, at skoler med mindre bygningsmæssige udfordringer kan komme langt i forhold til at tilbyde bevægelsehandicappede gode rammer via anskaffelse af fx lette, flytbare ramper. Samme skoleleder ser også et potentiale i at arbejde med klasserumsindretning for børn med fx autisme (forskellige former for skærmning, brug af øretelefoner m.m.). En anden skoleleder nævner, at der måske er brug for at styrke opmærksomheden på at afdække børnenes usynlige udfordringer. Han nævner i den forbindelse et eksempel, hvor hans skole på et tidspunkt opdagede, at en elev havde en uopdaget hørenedsættelse på 20 procent.

³⁴ I alt nævnte PPR- og skoleledelsesrepræsentanter således ca. lige mange faktorer (33 mod 32).

³⁵ Det skal i den forbindelse nævnes, at en enkelt skoleleder fra en friskole, der har forholdsvis mange elever med handicap, havde en positiv samlet vurdering af den økonomi, der er til rådighed for de frie grundskoler i forbindelse med inklusionsopgaver.

³⁶ Det fremgår dog også af interviewet, at han ikke mindst forbinder den positive betydning af diagnosticering med, at der dermed åbnes for nye kommunale tiltag og støttemuligheder.

Sluttelig peger adskillige interviewpersoner på vigtigheden af at erkende grænserne for, hvad man kan lykkes med inden for de rammer, der er for almenundervisning i Danmark. Der peges her især på børn med tidligt opståede kognitive og følelsesmæssige skader, og børn hvor der er et betydeligt behandlingsbehov.

Opsamling

Vi har gennemført interview med skoleledere fra hele landet, fra fri-/privatskoler i alle størrelser, og både fra store byer og landdistrikter. Der skal tages forbehold for, at vi ikke har bedt skolelederne om at udarbejde eksakte opgørelser, men vores interview viser, at alle ti skoler aktuelt har et antal elever med forskellige typer handicap – nogle har en noget større andel end andre. Skolerne har især elever med ordblindhed og i et vist omfang kognitivt eller udviklingsbetingede diagnoser; de har kun i mindre omfang elever med sanse- eller bevægelseshandicap.

Interviewene viser, at skolerne generelt modtager en del henvendelser fra familier med børn, der har forskellige handicap. Skolelederne betoner, om end med varierende eftertryk, at de respektive skoler ønsker at stille sig imødekomende i den forbindelse. Det fremgår dog også, at manglende plads (lange ventelister) samt en løbende vurdering af den aktuelle elevsammensætning såvel som af det konkrete barns behov fører til, at man ikke kan imødekomme alle ansøgninger. De fleste af skolerne har ikke aktuelle erfaringer med at modtage elever overført fra et specialpædagogisk skoletilbud.

Skolelederne giver udtryk for, at det kun sjældent forekommer, at der opstår alvorlige vanskeligheder i forbindelse med igangværende skoleforløb for børn med handicap. De oplever samtidig, at udfordringerne generelt kan håndteres, når de opstår.

Ser man på nuancerne på tværs af handicaptyper, har enkelte skoler gode erfaringer med at inkludere børn med sanse-/bevægelseshandicap, men det primære indtryk er, at især bygningsmæssige forhold udgør en markant begrænsning. Interviewpersonerne henviser til positive erfaringer med at rumme elever med fx autisme og i et vist omfang også børn, som periodisk udviser udadreagerende adfærd. Ikke desto mindre fremgår det, at det især er i forhold til børn med problemskabende, voldsom adfærd, samt børn med tidligt opståede emotionelle skader og tilknytningsforstyrrelser, at skolerne oplever at måtte opgive at løfte en inklusionsopgave.

Vi bad skolelederne om at beskrive inklusionskulturen på deres skoler i forbindelse med interviewene. Alle ti interviewpersoner fremhæver, at deres skoler ønsker at bidrage til at løfte opgaven med at inkludere børn med handicap i et alment læringsmiljø. Beskrivelserne af de respektive inklusionskulturer afslører dog også nogle gradforskelle i, hvor forpligtende italesættelsen er. Lederne fra tre skoler med et kristent værdigrundlag samt fra en lille friskole med en specialiseret profil i forhold til en bestemt handicaptype formulerede sig med lidt større tydelighed på dette punkt end de øvrige.

Generelt ligger skoleledernes beskrivelse af dialogen med forældre til børn med handicap tæt på den beskrivelse, PPR-repræsentanterne gav af forældredialogen. Forældrene har særligt fokus på, hvordan det pågældende barns behov konkret kan matches på skolen (sammenholdt med fx familiens distriktsskole). De spørger endvidere typisk til støttemulighederne, herunder støttetimer og andre ressourcer og tiltag fra skolens side. Interviewene afspejler generelt, at skolerne går positivt ind i denne dialog, men også at man må afbalancere forældrenes ønsker med andre hensyn.

I forbindelse med interviewene efterspurgte vi skoleledernes reaktioner på de overordnede resultater af dokumentanalyse og PPR-interview.

Dokumentanalysens vigtigste resultat – at frie grundskoler i gennemsnit er mindre tilbøjelige til at have specifikke henvisninger til handicaprelevante handlemuligheder) – affødte overordnet tre typer reaktioner.

Interviewpersonerne fremhæver for det første, at folkeskoler generelt er større og har andre driftsbetingelser (de *skal* som udgangspunkt optage distriktets børn med handicap). Det gør det ifølge skolelederne særligt nærliggende, at de eksplicit beskriver deres handlemuligheder. For det andet gisner flere interviewpersoner om, at frie grundskoler simpelthen ikke prioriterer denne del af kommunikationsindsatsen så højt som fx informationsmøder, optagelsessamtaler m.m. Sluttelig peger et par informanter på, at skolernes hensyn til generel omdømmepleje kan tale imod at signalere for tydeligt, at skolen prioriterer fx inklusion af børn med handicap.

PPR-interviewene viste, at visse fri- og privatskoler, fra et PPR-synspunkt, tager et betydeligt inklusionsansvar på handicapområdet, men også at andre skoler opleves som mindre vedholdende og engagerede. Skolelederne giver generelt udtryk for, at deres respektive skoler faktisk tager et medansvar på området, men de medgiver, at der kan være en opfattelse i offentligheden af, at nogle frie grundskoler holder igen. Dette forbindes især med skolerne lovgivningsbestemte ret til at fastlægge deres egne elevgrupper både via optagelse og udskrivning af elever. Generelt oplever interviewpersonerne, at deres skoler benytter i særdeleshed sidstnævnte mulighed meget sjældent. Det skal dog tilføjes, at tre skoleledere peger på, at visse frie grundskolers praksis *kan* give et belæg for en kritik af de frie grundskolers inklusionsbidrag. Især sigtes der i denne forbindelse til visse store byskoler med lange ventelister. De tre nævnte skoleledere tager dog forbehold for, at de ikke taler på baggrund af eksakt viden.

Sluttelig spurgte vi interviewpersonerne til, hvilke faktorer de ser som særligt udslagsgivende i arbejdet med det enkelte skoleforløb. Svarmønstret adskiller sig på flere punkter fra det tilsvarende databillede i PPR-interviewene. Skolelederne nævner således en del faktorer, som ikke figurerede i PPR-interviewene, ligesom det modsatte også er tilfældet. Skolelederne peger på betydeligt færre *forskellige* faktorer, mens de til gengæld i højere grad fremhæver nogle af de samme kandidater – fire forskellige faktorer nævnes af halvdelen eller næsten halvdelen af skolelederinformanterne:

- Tillidsfuldt, forpligtende samarbejde mellem skole og hjem

- Netværkets erkendelse af grænserne for inklusion i konkrete tilfælde
- Samarbejdet mellem kommuner og skoler
- Den kun delvise finansiering af udgifterne til specialpædagogisk støtte

Kun de to sidste faktorer figurerede i forbindelse med PPR-interviewene. En yderligere forskel er, at relationen mellem skolen og PPR-afdelingen ses i et lidt mere tvetydigt lys i enkelte skolelederinterview, end det var tilfældet i PPR-interviewene – bl.a. med henvisning til manglende kontinuitet i kontaktpersonrelationen til PPR som en udfordring i konkrete tilfælde.

Interviewene rummer forskellige eksempler på, hvordan der på skolerne konkret kan arbejdes mere perspektivrigt med bestemte handicapgrupper – herunder fx børn med bevægelseshandicap, autisme og i et vist omfang en handicaprelateret udadreagerende adfærd. En række interviewpersoner understreger dog, som nævnt ovenfor, at det er vigtigt at erkende grænserne for, hvad man kan lykkes med inden for de rammer, der er for inklusion i almenundervisning i Danmark. Der peges her især på børn med tidligt opståede kognitive og følelsesmæssige skader, og tilfælde hvor barnet har et betydeligt behandlingsbehov.

KONKLUSION

FN's handicapkonvention forpligter Danmark til at sikre børn med handicap lige adgang til landets gængse grundskoleformer. Den lige adgang til de kommunalt drevne folkeskoler er garanteret via folkeskolelovens bestemmelser. Der kan derimod rejses tvivl om, hvordan det forholder sig med hensyn til adgangen til de frie grundskoler, der drives som selvejende institutioner i henhold til friskoleloven. Friskoleloven fastslår bl.a., at hver enkelt af de frie grundskoler er frit stillet i forhold til at bestemme skolens elevsammensætning. Denne lovgivningsmæssige forskel kan skabe en bekymring om, hvorvidt der reelt gælder lighed i adgangen de frie grundskoler. Konkrete sager fra bl.a. ombudsmandens praksis underbygger, at dette er en relevant overvejelse.

Formålet med denne rapport er således at kaste lys på implementeringen af handicapkonventionen på dette område ved at søge svar på tre overordnede spørgsmål:

- Er der systematisk forskel på, hvordan folkeskoler og frie grundskoler skriftligt henvender sig til forældre til børn med handicap?
- Hvad er kommunale PPR-afdelingers erfaringer med og vurdering af adgangen til skolegang på frie grundskoler for børn med handicap?
- Hvad er fri- og privatskolelederes erfaringer med og vurdering af skolegang på frie grundskoler for børn med handicap?

Analysen er gennemført på grundlag af tre typer af data:

1. En kvantitativ dokumentanalyse af elektronisk kommunikationsmateriale fra 150 tilfældigt udvalgte skoler (75 folkeskoler og 75 frie grundskoler)
2. Semistrukturerede interview med ti PPR-ledere og -medarbejdere fra ti tilfældigt udvalgte kommuner
3. Semistrukturerede interview med ti skoleledere fra tilfældigt udvalgte fri- og privatskoler beliggende i de ovennævnte ti kommuner.

Det skal pointeres, at der er tale om en eksplorativ undersøgelse, som ikke har mulighed for definitivt at afklare det overordnede spørgsmål om lighed i adgangen til landets frie grundskoler. Sammenholdt med den registerbaserede undersøgelse fra VIVE, som ligeledes er en del af kortlægningen for Institut for Menneskerettigheder,³⁷ er det dog vores vurdering, at vidensgrundlaget på området hermed forøges betragteligt.

Nedenfor præsenterer vi hovedlinjerne i de svar på de tre ovennævnte undersøgelsesspørgsmål, som er fremstået gennem rapportens datapræsentationer og analyser.

Skolernes forældrerettede kommunikation

Som forælder til et barn med et handicaprelateret støttebehov vil man alt andet lige have en interesse i at få viden om, hvad de relevante handlemuligheder og ressourcer er hos ens barns mulige kommende skoletilbud. En kommunikation,

³⁷ Se uddybning i indledningsafsnittet.

som giver denne form for åbninger, må desuden siges at signalere en generelt imødekommende holdning fra skolens side. I dette lys må tydelig information af den nævnte art formodes at øge udsigten til, at forældre til børn med handicap vil have mod på at overveje den pågældende skole i forbindelse med det frie skolevalg.

Vi har således foretaget en dokumentanalyse af udvalgte skolars forældrerettede kommunikation i form af tekstmateriale på skolernes hjemmesider, herunder informationsmateriale i elektronisk form. Konkret har vi undersøgt, om informationsmaterialet rummer tydelige henvisninger til skolens evne til at imødekomme fx særlige handicaprelaterede behov hos det enkelte barn. Kernen i registreringen er således en markering af, om den enkelte skoles materiale rummer sådanne henvisninger eller ej ("ja"/"nej").

Dette er naturligvis en indirekte tilgang til at belyse vores overordnede undersøgelsesspørgsmål – "har børn med handicap lige adgang til skolegang på frie grundskoler?" – men vi ser analysen som et relevant bidrag til et større billede.

Data afslører for en umiddelbar betragtning flere sammenhænge mellem forskellige underopdelinger af de udvalgte skoler og skolernes tilbøjelighed til at have en "Ja"-værdi i vores registreringer. Vi fandt især følgende tilsyneladende sammenhænge i datasættet:

- Folkeskolerne havde en større "Ja"-andel end de frie grundskoler (40 % mod 24 %)
- I kommuner vest for Storebælt har folkeskoler en større "Ja"-andel end frie grundskoler. Øst for Storebælt er det modsatte tilfældet
- Folkeskoler fra landets fire folkerigeste kommuner har en større "Ja"-andel end de øvrige kategorier af skoler
- Der er kun væsentlig forskel på folkeskoler henholdsvis frie grundskolers "Ja"-andel, når skolerne har beliggenhed i kommuner med en relativt lav urbaniseringsgrad
- Der er kun væsentlig forskel på folkeskoler henholdsvis frie grundskolers "Ja"-andel, hos skoler med et relativt lavt elevantal.

Tilsyneladende sammenhænge falder dog ofte bort, når andre variabler holdes konstante, hvorfor man skal være varsom i fortolkningen af denne type datamønstre. Som en kontrol af dette har vi derfor gennemført en statistisk analyse af sammenhænge i datasættet (logistisk regression).

Regressionsanalysen munder ud i to konklusioner. For det første viser det sig, at den eneste variabel i vores datasæt, som har statistisk signifikant, selvstændig sammenhæng med vores "ja"/"nej"-registreringer, er, om den enkelte skole er en folkeskole eller en fri grundskole. Selv når der kontrolleres for andre variabler, er folkeskoler med andre ord mere tilbøjelige til at have en "Ja"-værdi end frie grundskoler.

For det andet viser analysen, at betydningen af denne faktor ikke skal overvurderes. Man vil have brug for at inddrage andre faktorer end dem, der er i spil her, i en udtømmende analyse af skolernes eksterne kommunikation på dette område. Om skolen er en folkeskole eller en fri grundskole, er ikke desto mindre en faktor, der alt andet lige bør inddrages i en stærk forklaringsmodel.

Erfaringer og vurderinger fra udvalgte PPR-afdelinger

Nedenfor præsenterer vi de vigtigste konklusioner fra analysen af PPR-interviewene under fire forskellige temaer.

Indholdet i PPR-rådgivningen – PPR's nøglefunktion i forhold til børn med handicap er at afdække det enkelte barns behov. Det fremgår, at forældre til børn med handicap oftere end de involverede PPR-afdelinger ser et behov for et specialpædagogisk skoletilbud. Interviewpersonerne understreger generelt, at man *ikke* direkte anbefaler bestemte skoler/skoletyper, men derimod giver en balanceret vurdering af skolens profil set i forhold til det enkelte barns behov og forældrenes værdier m.m. Det er dog også gennemgående i en række interview, at forældrene opfordres til at tage direkte kontakt til skolerne – og i den forbindelse lægge barnets særlige behov åbent frem.

Det fremgår af interviewene, at økonomien i forbindelse med individuel specialpædagogisk støtte står centralt i samarbejdet med skolerne. PPR assisterer skolerne i forbindelse med ansøgning om tilskud, men skal også navigere i forhold til visse skolars "kreative" de facto-tilrettelæggelse af støtten.³⁸

Der synes at være betydelig forskel på, hvor aktivt den enkelte PPR-afdeling går ind i at understøtte inklusionsfaglig udvikling på de frie grundskoler. Især ét af interviewene beskriver PPR som "medentreprenør" på dette område. Det er en beskrivelse, som ligger meget langt fra billedet i visse af de øvrige interview.

Dialogen med forældrene – Det overordnede billede er, at der især efterspørges uddybende viden om konkrete skoler set i forhold til PPR's vurdering af det enkelte barns behov. Et centralt tema er dog også den støtte, som det enkelte barn kan tilbydes på en fri grundskole – herunder bl.a. med henvisning til situationer, hvor to elever med støttebehov i en klasse "deler" en støtteperson.³⁹

Erfaringer med inklusion på frie grundskoler – Der synes at være stor variation i skolernes tilgang til dette arbejde. Mange skoler arbejder engageret og vellykket med børn med forskellige handicap, men en del frie grundskoler opleves som hurtige til at give op i forhold til igangværende skoleforløb, og som tilbageholdende med at optage nye elever med handicap. Det forekommer omvendt også, at visse skoler efter en PPR-vurdering strækker sig *for langt* i forhold til at rumme en elev med handicap. Ifølge en række interviewpersoner er de frie grundskoler alt andet lige mindst tilbøjelige til at optage og fastholde børn med et handicap, som følges af en voldsom, udadreagerende adfærd.

³⁸ Se evt. uddybning på side 23.

³⁹ Jf. henvisningen i fodnote 38 ovenfor.

Udslagsgivende faktorer i forhold til konkrete udfald – Interviewpersonerne udpeger en række faktorer, som har betydning for et gunstigt udfald af det enkelte barns forløb. De involverer en bred aktørkreds – skoler, forældre, PPR, børne- og ungdomspsykiatri – såvel som de lovgivningsmæssige og økonomiske rammer for at yde specialpædagogisk støtte på den enkelte frie grundskole. Der er generelt forholdsvis få gengangere på tværs af interviewene, hvilket bl.a. må forbindes med kompleksiteten i rådgivningsforløbene.

Det blev fremhævet i en række interview, at især skoleforløb på frie grundskoler, hvor barnets handicap følges af en udadreagerende adfærd, har relativt dårligere udsigter til at lykkes. Omvendt kan udsigterne være bedre for børn med fx sanse-/bevægelseshandicap, ordblindhed og en indadvendt autismeprofil.

Erfaringer og vurderinger fra udvalgte skoleledere

Analysen af skolelederinterviewene opsummeres nedenfor under fem forskellige temaer, herunder to der går igen fra det foregående afsnit.

Erfaringer med børn med handicap – Interviewene viser, at de udvalgte skoler generelt modtager en del henvendelser fra familier med børn, der har handicap. Skolelederne betoner, om end ikke alle lige kraftigt, at de respektive skoler ønsker at stille sig imødekommende. Manglende plads samt en løbende vurdering af den aktuelle elevsammensætning såvel som af det konkrete barns behov fører dog til, at man ikke imødekommer alle ansøgninger. Skolelederne giver udtryk for, at der kun sjældent opstår alvorlige vanskeligheder i igangværende skoleforløb for børn med handicap. De oplever samtidig, at udfordringerne generelt kan håndteres, når de opstår.

Ser man på nuancerne på tværs af handicaptyper, har enkelte skoler gode erfaringer med at inkludere børn med sanse-/bevægelseshandicap. Bygningsmæssige forhold udgør dog generelt en markant begrænsning. Interviewpersonerne henviser til positive erfaringer med at rumme elever med fx autisme og ordblindhed. Det er især i forhold til børn med problemskabende, voldsom adfærd samt børn, der har et behandlingsbehov, at skolerne oplever at måtte opgive at løfte en inklusionsopgave.

Dialogen med forældrene – Generelt tegner skolelederne et billede, som ligger tæt på den beskrivelse, PPR-repræsentanterne gav. Forældrene har særligt fokus på, hvordan det pågældende barns behov konkret kan matches på skolen (sammenholdt med fx familiens distriktsskole). De spørger endvidere typisk til støttemulighederne, herunder støttetimer og andre ressourcer og tiltag fra skolens side. Interviewene afspejler generelt, at skolerne går positivt ind i denne dialog, men også at man må afbalancere forældrenes ønsker med andre hensyn.

Respons på dokumentanalysens resultater – Interviewpersonerne fremhæver, at folkeskoler generelt er større, og at de som udgangspunkt skal optage distriktets børn med handicap). Det gør det ifølge skolelederne særligt nærliggende, at de beskriver deres handlemuligheder. For det andet peger flere interviewpersoner på, at frie grundskoler prioriterer denne del af kommunikationsindsatsen mindre højt end fx informationsmøder,

optagelsessamtaler m.m. Sluttelig peger et par informanter på, at skolernes hensyn til generel omdømmepleje kan tale imod at signalere tydeligt, at skolen prioriterer fx inklusion af børn med handicap.

Respons på analysen af PPR-interviewene – Skolelederne giver generelt udtryk for, at deres respektive skoler faktisk tager et medansvar på området. En mulig opfattelse i offentligheden af, at nogle frie grundskoler holder igen, forbindes især med skolernes lovgivningsbestemte ret til at fastlægge deres egne elevgrupper både gennem selektivt optag og gennem afbrydelse af igangværende forløb. Generelt oplever interviewpersonerne, at deres skoler benytter især sidstnævnte mulighed meget sjældent. Det skal dog tilføjes, at tre skoleledere peger på, at visse frie grundskolers praksis måske kan berettige en kritik af de frie grundskolers inklusionsbidrag. Især sigtes der i denne forbindelse til visse store byskoler med lange ventelister.

Udslagsgivende faktorer i forhold til konkrete udfald – Svarmønsteret adskiller sig på flere punkter fra databilledet i PPR-interviewene. Skolelederne nævner således en del faktorer, som ikke figurerede i PPR-interviewene, ligesom det modsatte også er tilfældet. Skolelederne peger på betydeligt færre *forskellige* faktorer, mens de til gengæld i højere grad fremhæver nogle af de samme kandidater. Fire forskellige faktorer nævnes af halvdelen eller næsten halvdelen af skolelederinformerne:

- Tillidsfuldt, forpligtende samarbejde mellem skole og hjem
- Netværkets erkendelse af grænserne for inklusion i konkrete tilfælde
- Samarbejdet mellem kommuner og skoler
- Den kun delvise finansiering af udgifterne til specialpædagogisk støtte

Kun de to sidstnævnte faktorer figurerede i forbindelse med PPR-interviewene.

Interviewene rummer forskellige eksempler på, hvordan der på skolerne konkret kan arbejdes mere perspektivrigt med bestemte handicapgrupper – herunder fx børn med bevægelseshandicap, autisme og, i et vist omfang, en handicaprelateret udadreagerende adfærd. En række interviewpersoner understreger dog, at det er vigtigt at erkende grænserne for, hvad man kan lykkes med inden for de rammer, der er for inklusion i almenundervisning i Danmark. Der peges her især på børn med tidligt opståede kognitive og følelsesmæssige skader, og tilfælde hvor barnet har et betydeligt behandlingsbehov.